

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І
СПОРТУ УКРАЇНИ

КАФЕДРА ПРОФЕСІЙНОГО, НЕОЛІМПІЙСЬКОГО ТА
АДАПТИВНОГО СПОРТУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра
за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт,
освітньою програмою «Спорт»

на тему: **«ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ**
ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ТРЕНЕРІВ В АДАПТИВНОМУ
СПОРТІ»

здобувача вищої освіти
другого (магістерського) рівня
Бабенко Поліни Олексіївни

Науковий керівник:

Когут І. О., доктор наук з фізичного
виховання та спорту, професор.

Рецензент: Байрачний О. В., кандидат наук з
фізичного виховання та спорту, доцент
кафедри футболу

Рекомендовано до захисту на
засіданні кафедри (протокол № 5 від
20.12.2023р.)

Завідувач кафедри: Кропивницька Т.А.
кандидат наук з фізичного виховання та
спорту, доцент

(підпис)

Київ – 2023

	2
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ТРЕНЕРІВ В АДАПТИВНОМУ СПОРТІ З УРАХУВАННЯМ ЗАСАД БЕЗБАР'ЄРНОСТІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ	9
1.1 Кращі міжнародні практики щодо створення безбар'єрного простору в суспільстві в сфері фізичної культури і спорту	9
1.2 Безбар'єрність як наскрізний принцип державної політики в Україні	12
1.3 Становлення та розвиток системи професійної підготовки тренерів в адаптивному спорті у закладах вищої освіти України.....	16
Висновки до розділу 1.....	18
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	20
2.1 Методи дослідження.....	20
2.1.1 Теоретичний аналіз, узагальнення та систематизація даних фахової науково-методичної літератури, документальних джерел та матеріалів мережі Інтернет	20
2.1.2 Загальнонаукові методи.....	21
2.1.3 Метод логічного та системного аналізу.....	21
2.1.4 Метод абстрагування.....	22
2.1.5 Метод порівняння та зіставлення.....	23
2.1.6 Метод систематизації	23
2.1.7 Екстраполяції та ідеалізації.....	24
2.1.8 Соціологічні методи	25
2.1.9 Методи математичної статистики.....	25
2.2 Організація дослідження.....	26

РОЗДІЛ 3	ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО КОМПОНЕНТИ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ	28
3.1	Характеристика рамкових умов та стандартів безбар'єрності в Україні	28
3.2	Основні шляхи щодо розв'язання питань із реалізації безбар'єрного простору в Україні.....	33
3.3	Ключові засади забезпечення соціальної, громадянської та освітньої безбар'єрності осіб з інвалідністю у сфері фізичної культури і спорту	38
	Висновки до розділу 3.....	41
РОЗДІЛ 4	НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ТРЕНЕРІВ В АДАПТИВНОМУ СПОРТІ ...	43
4.1	Характеристика основних складових освітнього модуля із забезпечення безбар'єрності осіб з інвалідністю для здобувачів освіти зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт»	43
	Висновки до розділу 4.....	57
РОЗДІЛ 5	АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	58
	ВИСНОВКИ.....	62
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
	ДОДАТКИ.....	73

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВЕФ	Всесвітній економічний форум
ЗВО	Заклад вищої освіти
НУФВСУ	Національний Університет фізичного виховання і спорту України
ООН	Організація Об'єднаних Націй

ВСТУП

Актуальність. Підготовка спортсменів в адаптивному спорті протягом останніх років є актуальним напрямом наукових досліджень. Проте якість тренувального процесу атлетів залежить не лише від програми підготовки, а й від кваліфікації тренерів, які відіграють велику роль у соціальній інтеграції осіб з інвалідністю на основі використання засобів фізичної культури та спорту.

Перед багатьма особами з інвалідністю в Україні стоїть низка бар'єрів, а саме: отримання безперешкодного доступу до публічних послуг, реалізації своїх прав, повноцінної участі у політичному, культурному та суспільному житті тощо. Саме тому, Верховною Радою України було розроблено Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні. В Стратегії зазначено, що безбар'єрність – це підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності. В свою чергу тренери повинні сприяти реалізації цієї Стратегії в країні, тому вони мають бути обізнаними у роботі з особами з інвалідністю, знати всі їх потреби та надавати рівні можливості для занять фізичною культурою та спортом.

У сучасних умовах задля реалізації безбар'єрного простору осіб з інвалідністю, заклади вищої освіти України мають створювати належні умови для якісної підготовки фахівців з фізичної культури та спорту, щоб забезпечити готовність випускників реалізовувати надбані компетентності в адаптивному спорті.

Підготовка тренерів в адаптивному спорті є актуальною проблемою, адже наразі наявна недостатня кількість кваліфікованих фахівців, що обумовлює необхідність удосконалення освітніх програм закладів вищої освіти України.

Аналіз спеціалізованої науково-методичної літератури свідчить, що дослідженням проблем професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної

культури та спорту для роботи з особами з інвалідністю займаються українські та іноземні науковці, зокрема Р. Чудна, 2003 в дисертаційній роботі обґрунтовувала зміст та структуру дисципліни «Адаптивне фізичне виховання». М. Данилевич та М. Ярошик, 2008 розглядали питання організації освітнього процесу бакалаврів фізичного виховання в контексті євроінтеграції. Методичні та теоретичні засади були розроблені такими вітчизняними науковцями як Е. С. Вільчковський, 2004; О. Д. Дубогай, 2012; Т. Ю. Круцевич, 2018 та ін., а також закордонні дослідники R. Davis, 2014, С. Higgs, 2015, J. Buck, 2020 досліджували питання, пов'язані з адаптивною фізичною активністю.

Слід зазначити, що сучасний фахівець в адаптивному спорті повинен мати достатній рівень не тільки професійних вмінь та навичок, що потрібні у тренувальному процесі, але і створювати умови для безбар'єрності осіб з інвалідністю. Суспільству та державі необхідні спеціалісти, які здатні адаптувати свою діяльність відповідно до вимог та потреб особи, якій надаються спортивні послуги, але обізнаність тренерів у цих питаннях знаходиться на низькому рівні, що і обумовлює актуальність дослідження.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана на кафедрі професійного, неолімпійського та адаптивного спорту Національного університету фізичного виховання і спорту України відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021–2025 рр. за темою 1.4. «Теоретико-методологічні засади розвитку професійного, неолімпійського та адаптивного спорту в Україні в умовах реформування сфери фізичної культури і спорту» (номер державної реєстрації 0121U108294).

Мета дослідження – обґрунтування організаційно-методичних засад удосконалення підготовки тренерів в адаптивному спорті шляхом розробки та впровадження в освітній процес модуля із забезпечення безбар'єрності осіб з інвалідністю у сфері фізичної культури і спорту.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні основи підготовки тренерів в адаптивному спорті з урахуванням засад безбар'єрності осіб з інвалідністю.
2. Визначення ключових питань запровадження безбар'єрного простору в Україні та окреслення шляхів щодо їх розв'язання у сфері фізичної культури і спорту.
3. Аналіз навчально-методичного забезпечення підготовки тренерів в адаптивному спорті.
4. Розробити модуль із забезпечення безбар'єрності осіб з інвалідністю для здобувачів освіти зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт».

Об'єкт дослідження – підготовка тренерів в адаптивному спорті.

Предмет дослідження – організаційно-методичні засади вдосконалення підготовки тренерів в адаптивному спорті з урахуванням створення безбар'єрного простору для осіб з інвалідністю у сфері фізичної культури і спорту.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури і матеріалів мережі Інтернет; метод порівняння та зіставлення; історичний метод; метод систематизації; соціологічні методи (бесіда, анкетування, інтерв'ювання); методи математичної статистики.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше:

- розроблено модуль із забезпечення безбар'єрності осіб з інвалідністю для здобувачів освіти зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт», який складається з двох лекцій («Право на спорт» та «Шляхи та перспективи подолання бар'єрів. Етика спілкування») та трьох практичних;
- визначено ключові питання запровадження безбар'єрного простору в Україні та окреслено шляхи щодо їх розв'язання у сфері фізичної культури і спорту;
- проаналізовано та вдосконалено навчально-методичне забезпечення підготовки тренерів в адаптивному спорті;

- доповнено дані щодо теоретичних основ підготовки тренерів в адаптивному спорті з урахуванням засад безбар'єрності осіб з інвалідністю.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробці в освітній процес здобувачів освіти зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» модуля із забезпечення безбар'єрності осіб з інвалідністю з метою покращення підготовки тренерів в адаптивному спорті. Матеріали можуть бути використані у ЗВО України. На кафедрі професійного, неолімпійського та адаптивного спорту, у межах дисципліни “Адаптивний спорт”. А також на кафедрі футболу, у межах дисципліни “Теорія та методика тренерської діяльності в обраному виді спорту”

Структура та обсяг магістерської роботи. Кваліфікаційну роботу викладено на 75 сторінках друкованого тексту. Робота складається зі вступу, 5 розділів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних літературних джерел і додатків. Список літератури складається з 68 джерел. Матеріали дослідження містять 10 рисунків, 8 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ТРЕНЕРІВ В АДАПТИВНОМУ СПОРТІ З УРАХУВАННЯМ ЗАСАД БЕЗБАР'ЄРНОСТІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

1.1. Кращі міжнародні практики щодо створення безбар'єрного простору в суспільстві в сфері фізичної культури і спорту.

У більшості розвинених країн світу, одними з головних завдань є створення безбар'єрного простору для осіб, які цього потребують. Безбар'єрність – це підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності. Значною мірою це стосується рівності можливостей, прав та свобод населення в країні. Сюди ж відносять і осіб з інвалідністю, можливості та права яких у різних сферах діяльності сьогодні намагаються суттєво розширювати у багатьох куточках світу завдяки принципу створення безбар'єрного простору та інклюзивності. Сфера фізичної культури і спорту не є виключенням, де спортсмени з різними вродженими або набути вадами можуть демонструвати високі досягнення, тобто реалізовувати власний потенціал [4, 32].

Спорт та заняття фізичною культурою є прекрасною можливістю для осіб з інвалідністю спробувати свої сили і талант у спортивних поєдинках, покращити здоров'я, знайти своє місце у соціумі та просто насолоджуватися життям. Але, нажаль, є певні бар'єри на шляху у цієї категорії людей [1, 3, 37].

Так як Україна лише нещодавно почала впроваджувати принцип інклюзії в життя соціуму, то сьогодні потрібно продовжувати активний рух вперед, дивлячись на міжнародний досвід країн, в яких вже давно не існує розмежування між практично здоровими людьми і особами з інвалідністю, а тому і створюються різноманітні законопроекти задля забезпечення безбар'єрності відповідних груп населення [16, 33, 39, 52].

Найбільш комплексно до вирішення цих проблем сьогодні підійшли Федеративна Республіка Німеччини та Скандинавські країни. У Німеччині активно впроваджуються практики інклюзивного доступу до працевлаштування. Відбувається це за допомогою підвищення рівня кваліфікації та обізнаності, також проводяться заходи, які сприяють взаємодії працедавців та працівників. Де основною метою такої співпраці є забезпечення робочими місцями осіб з інвалідністю, батьків із дітьми до 6 років, молоді, людей похилого віку у будь-якій сфері, зокрема і у фізичній культурі та спорті [44, 67].

Національний план дій 2.0 щодо імплементації Конвенції ООН щодо прав осіб з інвалідністю продовжує сприяти включенню маломобільних груп населення за допомогою цільових заходів на федеративному рівні Німеччини. Він покликаний і надалі створювати безбар'єрний простір, який слід враховувати в усіх сферах життя. Серед яких робота та працевлаштування, освіта, реабілітація, охорона здоров'я, сім'я, культура, спорт та дозвілля, діти та молодь, будівництво та побут. Тобто, інклюзивність та безбар'єрність стає невід'ємною частиною у багатьох сферах життя суспільства [66].

У Канаді було ухвалено Закон про рівність у працевлаштуванні, який передбачає впровадження політики усунення бар'єрів та рівності у сфері зайнятості [62, 63].

Але безбар'єрне середовище – це не тільки про працевлаштування. Наразі у світі активно розвивається інклюзивне навчання, в тому числі й інклюзивне фізичне виховання. Наприклад, Італія стала однією з перших, де разом із вчителями, тренерами працюють фізіотерапевти, логопеди та асистенти. А загальноосвітні школи, спортивні школи обладнані ліфтами та пандусами, що потрібні для безбар'єрного пересування.

Яскравим прикладом впровадження безбар'єрності у світі, саме у спортивному русі, є зимові Паралімпійські ігри 2022, що проходили у Китаї, Пекін. Приймаюча сторона вирішила запровадити на Іграх принцип

безбар'єрності, надати спортсменам зручні, швидкі, точні та ретельні послуги, а також комфортне середовище для проживання спортсменів (табл.1.1) [58].

Таблиця 1.1

Безбар'єрний простір на зимових Паралімпійських іграх

Об'єкти безбар'єрності	Характеристика
Архітектура	<ul style="list-style-type: none"> - на арені «Льодовий куб» збудовано безбар'єрні дороги, паркувальні місця, в'їзди та виїзди; - на Національному критому стадіоні, де проходили паралімпійські змагання з хокею, усі пасажирські ліфти переобладнали для забезпечення доступності, а на арені немає жодного порога. Від роздягальні до поля всі проходи покриті імітацією льодових плит, а схил пандуса знижений, щоб спортсмени могли безперешкодно виїхати на візках на поле.
Інформаційні послуги	<ul style="list-style-type: none"> - підготовлено матеріали та карти для читання шрифтом Брайля, щоб зрозуміти інформацію про місце змагань та інформацію про змагання на місцях у зоні змагань; - розроблені електронні роботи, які виступали у ролі волонтерів та вказували дорогу.
Паралімпійське селище	<ul style="list-style-type: none"> - всі двері в кімнатах розсувні з ручками; - підлога ванної кімнати не ковзає, а підлога туалету виконана з захисними решітками з обох сторін; - у кімнатах спортсмени можуть керувати лампами, кондиціонером і шторами за допомогою додатків для смартфонів або інтелектуальної панелі керування.

Поширеними стереотипами щодо впровадження та реалізації політики інклюзивності та безбар'єрності є те, що відповідні умови та заходи у їх забезпеченні можуть бути реалізовані лише в економічно розвинених державах або у низько урбанізованих містах, де є вільний фізичний простір для побудови або реконструкції нової інфраструктури, адаптованої під коло осіб, з вимогами дотримання універсального дизайну. Але яскравим прикладом може слугувати Варшава, столиця Польщі, яка у 2020 р. отримала нагороду за перше місце ЄС «Доступне місто». Тому це доводить, що навіть велике місто з населенням понад 1,7 млн осіб, за наявності відповідної політики, фінансових та організаційних ресурсів, реалістичної стратегії може

успішно втілювати передові практики по створюванню безбар'єрного середовища майже у всіх об'єктах міста, в тому числі і спортивної інфраструктури [58].

Взагалі в українському суспільстві та державній політиці простежується чітка тенденція до забезпечення умов та можливостей осіб з інвалідністю. Якщо розглядати спортивну діяльність, то з однієї сторони зміни відбулися та досі продовжують впроваджуватися в таких напрямках як: оновлюється законодавча база адаптивної фізичної культури та спорту, що має на меті дотримання умов безбар'єрного простору у тренувальній та змагальній діяльності; відбувається побудова спеціалізованої спортивної інфраструктури для проведення якісних тренувань у різних видах спорту та просто занять спеціалізованою руховою активністю; діє принцип інклюзивності, що передбачає певну взаємодію осіб з інвалідністю зі здоровим населенням в межах змагальної та тренувальної діяльності [8, 53].

На сьогоднішній день складно зробити остаточні висновки щодо рівня та тенденцій створення безбар'єрності у всіх сферах життєдіяльності маломобільних груп населення в Україні. Хоча стереотип, який був закладений радянською владою, що особа з інвалідністю псує «комуністичне ідеальне населення», а тому повинна бути в ізоляції від навколишнього світу, ще не повною мірою забулося суспільством сьогодення. Але також, не можна казати, що рух у цих питаннях відсутній. На сьогоднішній день робляться активні кроки, які в свою чергу відкривають доступ особам з інвалідністю до багатьох сфер їх діяльності. Зокрема, це стосується фізичної культури та спорту.

1.2. Безбар'єрність як наскрізний принцип державної політики в Україні.

Відповідно до Конституції України людина, її здоров'я і життя, гідність та честь, безпека і недоторканність визнаються в країні найбільшою соціальною цінністю. Але разом з тим, перед великою кількістю громадян

України стоїть ряд перешкод у реалізації своїх прав, отриманні доступу до повноцінної участі у політичному, культурному та суспільному житті. Ці бар'єри є у різних сферах - від безперешкодного доступу до житлових та громадських будівель до працевлаштування чи культурного життя [33].

Створення безбар'єрного простору та соціальної інклюзії в Україні розглядаються як наскрізний принцип державної політики щодо осіб з інвалідністю. Розробка та впровадження комплексних підходів для покращення життя маломобільних груп населення є складним, але необхідним процесом у стратегічній програмі суспільної інтеграції країни.

В українському суспільстві є актуальні проблеми для різних маломобільних груп, які стосуються можливості повноцінного та безбар'єрного доступу до освіти, повномірного отримання адміністративних державних послуг. Також, наявними проблемами залишаються створення безперешкодного середовища у публічному просторі, доступ до різних інфраструктурних об'єктів [45].

Варто зазначити, що ефективна муніципальна та державна політика щодо усунення перешкод для повноцінної участі у соціальному та економічному житті своїх громад, їх соціальна інклюзія не тільки захищає їхні права та покращує їх проживання в комфорті й самопочуття, а й знижує загальну напругу в соціумі та прискорює економічний розвиток держави. І навпаки, неповномірною інклюзивністю системи охорони здоров'я, соціального захисту, освіти, технологій, інфраструктури та ринку праці негативно впливає на об'єктивні державні показники. Свідченням цього є Індекс соціальної мобільності ВЕФ. Довідково, за Індексом соціальної мобільності ВЕФ у 2020 р. Україна зайняла лише 46-те місце з 82 країн. Що цікаво, з-поміж десяти фундаментальних індикаторів, які були враховані при обчисленні цього Індексу, найнижчі позиції Україна має саме за інклюзивністю інститутів, а саме 79-те місце, навчанням упродовж життя 55-те місце та доступом до різноманітних технологій 64-те місце [31].

Наша країна вже робить певні кроки для того, щоб підвищити рівень інклюзивності суспільства України, об'єднуючи свої зусилля з міжнародними партнерами. Зокрема з 2020 р. Україна бере участь у міжнародному проєкті «Партнерство Біарріц». Метою партнерства є об'єднання зусиль у забезпеченні досягнення однакових можливостей і прав у суспільстві та відсутність обмежень за будь-якими фізіологічними, соціальними, статевими ознаками. [36] Також, яскравим прикладом може слугувати Національна стратегія із створення в Україні безбар'єрного простору на період до 2030 року, де головною метою Стратегії є визначення основних проблем та формування рішень для їх мінімізації або розв'язання. Очікуваним результатом впровадження цієї Стратегії є суспільна підтримка та визначення певного стратегічного курсу держави у створенні безбар'єрного простору для осіб з інвалідністю, послідовна реалізація якого дасть можливість кожному громадянину країни отримати:

- безперешкодний доступ до об'єктів інфраструктури;
- інформацію доступно та у найзручніший спосіб;
- спрощений доступ до соціальних та державних послуг;
- рівні умови участі у всіх сферах життя суспільства;
- рівні можливості та умови для занять спеціальною руховою діяльністю та спортом;
- рівні умови та можливості вираження себе завдяки культурі, доступу до культурних послуг, культурної спадщини, культурних цінностей та інформації про них;
- брати участь у громадській діяльності та політичних процесах;
- якісну інклюзивну освіту, та вільний доступ до неї;
- рівні умови і можливості у сфері зайнятості.

Було розроблено 6 основних тематичних напрямів та етапів Стратегії (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Тематичні напрями та етапи Національної стратегії по створенню безбар'єрного простору в Україні

Така структура дає змогу чітко визначити сутність напрямку, зрозуміти наявну ситуацію та проблеми, сформувані основні цілі, визначити завдання, які потрібно виконати, а також встановити цільові індикатори [33].

В умовах тривалої агресії ворога, Україні необхідно забезпечити максимальну безбар'єрність та інклюзивність, зокрема в доступі до базових соціальних послуг, освіти та працевлаштування для осіб, які зазнали різного роду пошкоджень на війні. Очевидно, що після її закінчення в Україні збільшиться кількість осіб, які матимуть інвалідність, у тому числі дітей, тому є необхідним створити всі умови для їх адаптації до повноцінного, безбар'єрного життя у соціумі та скорішого відновлення.

1.3. Становлення та розвиток системи професійної підготовки тренерів в адаптивному спорті у закладах вищої освіти України.

Таке суспільне явище як «адаптивний спорт», що є складовою фізичної культури і частиною загальної культури спільноти, який функціонує під

впливом різноманітних соціальних чинників і в свою чергу, значно впливає на суспільство. Таким чином, можна виділити наступні фактори, що вплинули на появу адаптивного спорту та його розвиток: ідеологічні; соціально-політичні; соціально-культурні; соціально-економічні; особистісні [18, 19].

З бурхливим розвитком олімпійського спорту у ХХ ст. та зростанням значення спорту для соціуму в цілому, починають з'являтися спортивні змагання серед осіб з інвалідністю задля реабілітаційних цілей, реалізації свого потенціалу (рис. 1.2) [55].

Отже, адаптивний спорт – це вид адаптивної фізичної культури, що повинен задовольняти потреби осіб з інвалідністю у самоствердженні, зіставленні й реалізації власних можливостей зі здібностями інших людей, у соціалізації й комунікативній діяльності тощо. В Україні це відносно новий розділ у практиці і теорії спортивного досвіду, який потребує удосконалення.

Професійний рівень тренера має величезне значення для розвитку адаптивного спорту, адже підготовка спортсменів потребує значних знань, умінь та навичок, що будуть задовольняти потреби у тренувальному процесі, забезпечувати реабілітаційний ефект та створювати умови для самореалізації осіб з інвалідністю [21, 25, 43, 49, 51, 60, 61].

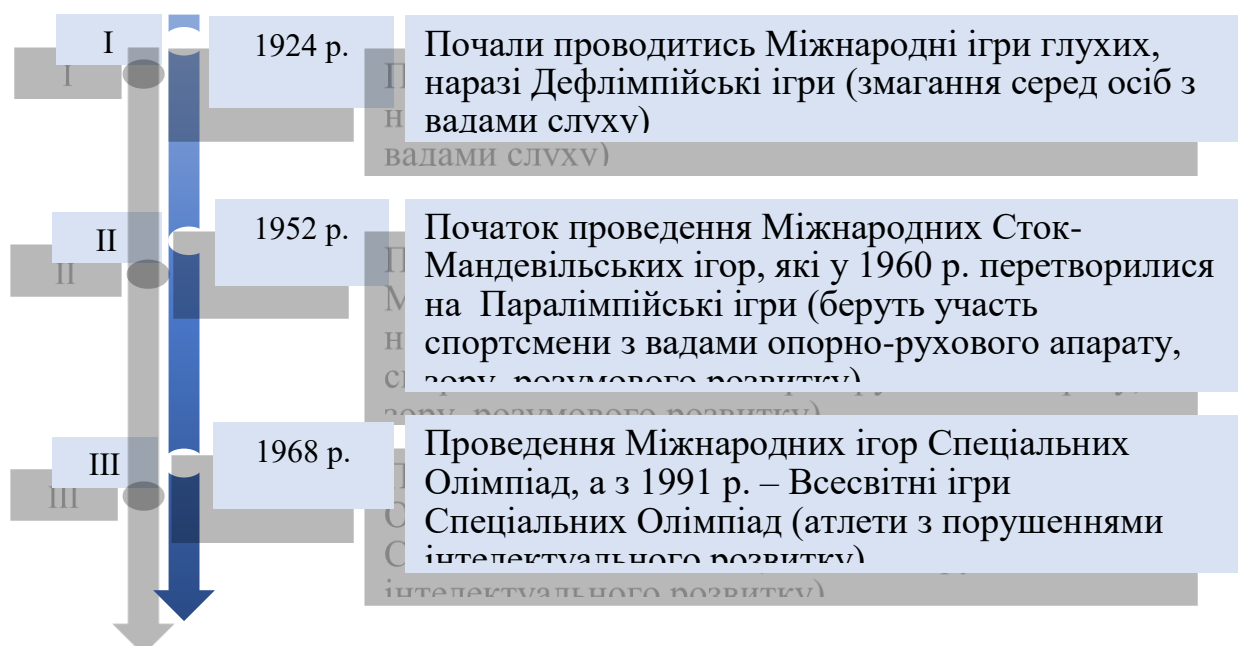

Рис. 1.2. Міжнародні комплексні змагання з адаптивного спорту

Становлення системи професійної підготовки тренерів в адаптивному спорті у закладах вищої освіти України розпочало свій розвиток ще у минулому столітті. Фахівець у спорті для осіб з інвалідністю має поєднувати у собі високий рівень психолого-педагогічних, теоретико-методичних, гуманітарних, медико-біологічних та спеціалізованих практичних знань, умінь та навичок для роботи у сфері фізичної культури, а саме в адаптивному спорті [21, 25, 43, 49, 51].

З появою та розвитком адаптивного спорту в Україні постала потреба у кваліфікованих кадрах, що можуть забезпечувати функціонування цього напрямку спорту в країні, сприяти розвитку та вдосконаленню підготовки спортсменів з інвалідністю. Одним із найважливіших напрямів соціальної політики України стосовно людей з інвалідністю є забезпечення та реалізація прав на заняття фізичною культурою і спортом. В ст. 13 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» зазначається, що держава має сприяти організації занять руховою активністю та спортом у безперервних реабілітаційних заходах щодо осіб з інвалідністю, в тому числі і дітей. Держава повинна стимулювати цей процес через громадські та державні організації – комісії, комітети, асоціації людей з інвалідністю [6, 15].

Вперше у галузі спортивної освіти розпочалось викладання такої дисципліни як «Теоретичні основи інваспорту» у Львівському державному інституті фізичної культури в 1996 р., надалі впроваджувались дисципліни «Паралімпійський спорт» та «Адаптивний спорт». З 2002 р. у Національному університеті фізичного виховання і спорту України почали викладати навчальну дисципліну «Адаптивний спорт». У 2004 р. в Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова у межах спеціальності «Фізична реабілітація» було введено спеціалізацію «Адаптивне фізичне виховання та паралімпійський спорт». Варто зазначити, що підготовку кадрів в адаптивному спорті, які володіють вміннями та навичками роботи зі спортсменами з інвалідністю, наразі здійснюється у багатьох ЗВО України. Освітні заклади з спортивного профілю намагаються зважати на всі сучасні

тренди та тенденції задля забезпечення підготовки висококваліфікованих кадрів та конкурентоспроможних спеціалістів на ринку праці [7, 17, 24].

Наразі, система підготовки тренерів в адаптивному спорті потребує корекції, адже час не стоїть на місці, з'являються нові тенденції та нюанси у роботі з особами з інвалідністю. Також потрібно удосконалювати наукову літературу, структурувати теорію підготовки, можливо перейняти досвід із за кордону задля покращення тренувального та реабілітаційного процесу спортсменів з інвалідністю [59, 61, 63, 65, 68].

Висновки до розділу 1

Закордонний досвід по створенню гідних умов для маломобільних груп населення є важливим кроком до удосконалення життя та добробуту кожного громадянина в країні.

В Україні активно впроваджується політика щодо безбар'єрного суспільства, яка передбачає створення певних умов за для повноцінного доступу до всіх можливостей людей з постійною чи тимчасово обмеженою мобільністю, осіб з інвалідністю, людей із візками, людей на візках тощо. Практично створюється суспільство без обмежень, у якому задовольняються всі потреби та можливості для всіх осіб без якихось виключень тут говориться не лише про фізичну доступність споруд та об'єктів, а і про нові норми мови, у якій немає бар'єрів, впровадження у соціумі нової культури та етики спілкування з особами з інвалідністю.

Створення безбар'єрного простору в Україні та у світі є однією з головних завдань як держави, так і кожної окремої людини. Адже всі без винятку мають право на безперешкодне пересування, рівні можливості працевлаштування, повагу до себе, як до особистості, а також, за бажанням, брати участь у будь-якій діяльності, наприклад спортивній. Для створення безбар'єрного простору у спортивній сфері необхідно, по-перше, мати безперешкодні умови для занять спортом або фізичною культурою, по-друге наявність кваліфікованих тренерів, що в свою чергу будуть сприяти

фізичному, психоемоційному розвитку осіб з інвалідністю, які своїми знаннями та вміннями будуть всіляким чином сприяти створенню безбар'єрного простору у своїй сфері.

Усі бар'єри, що не дають рівноцінно жити шкодять всім без винятку, кожному громадянину країни. Адже ми втрачаємо величезний потенціал, втрачаючи можливість комунікувати з цікавими особами, у кожного з яких за плечима є свій унікальний досвід, яким вони могли б поділитися. А в свою чергу, втрачений потенціал – це змарновані можливості для всіх людей. Із-за цього нам потрібне відкрите та безбар'єрне суспільство, де кожен може відчувати, що до нього відносяться з повагою не зважаючи ні на що, а також знає, що у нього є однаковий доступ до всіх можливостей, має перспективи для вдосконалення.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Методи дослідження.

Під час роботи для вирішення поставлених завдань були звстосовані наступні методи дослідження [5, 23, 27, 28, 34, 57]:

1. Теоретичний аналіз, узагальнення та систематизація даних фахової науково-методичної літератури, документальних джерел та матеріалів мережі Інтернет.
2. Метод логічного та системного аналізу
3. Метод абстрагування.
4. Метод порівняння та зіставлення.
5. Метод систематизації.
6. Екстраполяції та ідеалізації.
7. Соціологічні методи.
8. Методи математичної статистики.

2.1.1 Теоретичний аналіз, узагальнення та систематизація даних фахової науково-методичної літератури, документальних джерел та матеріалів мережі Інтернет.

Аналіз – це метод, який дає змогу поділити предмети дослідження на певні складові частини (властивості предмета, природні елементи об'єкта, відношення).

Узагальнення – це такий метод наукового пізнання, під час якого фіксуються основні властивості та ознаки певного класу об'єктів і здійснюється перехід до загального, від менш загального до найбільш загального. А це допомагає отримати ґрунтовне відображення самої суті того, що досліджується.

Систематизація – метод дослідження, пізнавальний процес структурування множини деяких зовсім різних знань і об'єктів про них.

Упорядкування здійснюється шляхом встановлення відмінності і єдності елементів, які мають упорядкуватися, а також визначення певного місця кожного з елементів відносно один одного. Тут також потрібно порівнювати, робити аналіз на синтез, класифікувати, пояснювати та описувати. Наслідком цього структурування є відповідна наукове упорядкування системи об'єктів і знань про них.

Ці методи дозволили узагальнити та систематизувати теоретичні основи підготовки тренерів в адаптивному спорті з урахуванням засад безбар'єрності осіб з інвалідністю. Також відзначити найкращі міжнародні практики щодо створення безбар'єрного простору у суспільстві в сфері фізичної культури та спорту, а також впровадження цієї практики в Україні.

2.1.2 Метод логічного та системного аналізу

Системний аналіз — це науковий метод пізнання, головним завданням якого є послідовність певних дій з впровадженням структурних зв'язків між змінними частинами системи, яка досліджується. Ґрунтується на взаємодії експериментальних, загальнонаукових, статистичних, природничих та математичних методів.

У роботі було проаналізовано навчально-методичне забезпечення підготовки тренерів в адаптивному спорті в закладах вищої освіти.

2.1.3 Метод абстрагування.

Абстрагування – метод пізнання, який полягає у мисленому підкресленні суттєвих, найважливіших відношень, рис, сторін предмета. За його допомогою створюється ідеальний образ реальності. Це відхід в думці від несуттєвих зв'язків, властивостей, відношень предметів і виділення кількох рис, що цікавлять дослідника. Цей процес абстрагування має два ступені.

Перший: виділення найважливішого – встановлення факту самостійності чи не великого симбіозу досліджуваних явищ, на яку можна не звертати уваги, від певних чинників, а саме, якщо об'єкт А не має залежності

безпосередньо від фактора Б, то можна залишити його осторонь як несуттєвий).

Другий: впровадження можливостей самого абстрагування. Основна суть якого в тому, що певний об'єкт заміщується іншим, який є простішим, виступає як приклад першого. Також абстрагування може використовуватись до реальних і абстрактних (наприклад таких, які пройшли це абстрагування раніше). Складне абстрагування призводить до не конкретності зростаючого ступеня загальності. Воно допомагає зробити певні зміни а саме, у пізнанні замінити складне простим, але воно має відображати головне в цьому складному.

Цей метод дозволив нам розробити модуль по створенню безбар'єрності у ЗВО.

2.1.4 Метод порівняння та зіставлення.

Порівняння є одним із методів пізнання. Цей метод дає змогу побачити схожі та відмінні ознаки окремих процесів та явищ. Зробити узагальнений висновок, що вказує на їх унікальність, подібність або специфіку.

Цей метод буде результативним за таких вимог:

- порівнюватимуться лише явища, де між ними можлива деяка об'єктивна спільність;
- порівняння має чинитися за найбільш основними та суттєвими, маєтсья на увазі конкретного завдання.

Різні явища чи об'єкти можуть зіставлятися безпосередньо або опосередковано з будь-яким іншим об'єктом.

Якісні результати отримую у першому, тобто це менше–більше , вище і нижче. Порівняння з еталоном об'єктів дає варіанти одержати кількісні характеристики. Порівняння такого типу, називають вимірюванням.

В дослідженні застосовувався для порівняння практики забезпечення безбар'єрності провідних країн та України.

2.1.5 Метод систематизації.

Систематизація – це такий метод дослідження, пізнавальний процес упорядкування деякої множини різних об'єктів і знання про них.

Упорядкування відбувається шляхом встановлення єдності і різниці у елементів, що підлягають систематизації, визначення місця кожного елемента відносно один одного. При цьому вживаються логічні операції абстрагування, порівняння, класифікації, аналізу і синтезу, пояснення та опису. Результатом систематизації є наукова система об'єктів і знань про них. Virізняють окремі різновиди систематизації та її результатів, зокрема:

- таблиці та системи, які розділяють і описують знання і предмети про них за певними розрядами, родами, типами, класами, сімействами або видами тощо.

- інтегральні системи, що синтезують різні об'єкти та поняття в одну систему вищого порядку за допомогою інтегруючої ідеї, при цьому є приріст пізнавального сенсу системи, який не характерний для кожного елемента зокрема (наприклад, абстракції, наукові гіпотези і теорії, асоціації абстракцій, які інтегрують у собі дуже великий масив пізнавального матеріалу).

В даній роботі було систематизовано основні шляхи щодо розв'язання питань із реалізації безбар'єрного простору в Україні.

2.1.6 Екстраполяції та ідеалізації.

На основі вивчення попередніх етапів та періодів, робиться висновок, в якому прогнозується наступні етапи, показники, що будуть у майбутньому. Це метод ідеалізації та екстраполяції. Дуже важливим елементом є створення та аналіз динамічного ряду, що розділяє всі значення показників у проміжках часу та розкриває динаміку їх вдосконалення.

Ідеалізація – це уявна побудова понять про вигадані та об'єкти, які є нездійсненні у реальності, також для них є певні постаті або образи у реальності (крапка, абсолютно чорне тіло, лінія, коло, інерція й т.д.). Ця робота, з однієї сторони, є абстрагуванням, а з іншої подібна на уявне

моделювання. Під час ідеалізації здійснюється відволікання від якостей предмету, що є реальними з введенням одночасно в основний зміст поняття ознак, які є відсутніми у реальності. Як результат, формується певний «ідеалізований об'єкт», і тоді ми можемо діяти в теоретичному мисленні при віддзеркаленні реальних предметів та об'єктів. Так створюється теоретична модель, в якій сторони об'єкта характеризуються не тільки відстороненим від наявного емпіричного матеріалу, але й через конструювання через мислення виступають упри крашеному вигляді, ніж в реальному світі. Кінцевий результат, це ідеалізований об'єкт, який являє собою відображення справжніх процесів та предметів.

Методи у науковому дослідженні, що започатковані на розповсюджені старих і сучасних напрямках у розвитку майбутнього об'єкту, що прогнозується. Цей об'єкт застосовується для того щоб виявити перспектив у створені безбар'єрного простору для осіб з інвалідністю шляхом удосконалення знань, навичок та умінь кваліфікованих тренерів в адаптивному спорті.

2.1.7 Соціологічні методи.

Бесіда – це емпіричний метод одержання інформації на основі обговорення якоїсь проблеми. В даному дослідженні проводились двосторонні обговорення, метою яких було визначення шляхів удосконалення підготовки тренерів.

Було необхідне соціологічне опитування для отримання як фактичної інформації, так і оціночних суджень.

Анкетування - це такий метод здобуття певної інформації через письмові відповіді на питання тих, хто проходить анкетування заздалегідь підготовлених бланків анкети.

Задля покращення професійної підготовки фахівців у сфері фізичної культури та спорту України було проведене анкетування, де в ролі респондентів виступили викладачі кафедри футболу і професійного,

неолімпійського та адаптивного спорту (8) та студенти НУФВСУ (26). В анкетуванні було розглянуто питання щодо впровадження модуля забезпечення безбар'єрного простору у цій сфері.

2.1.8 Метод математичної статистики.

Математична статистика - це нинішня галузь математичної науки, завданням якої є статистичний опис результатів досліджень (експериментів і спостережень), а також створенням математичних моделей, яка включає в себе поняття ймовірності. Теорія ймовірності є її теоретичною базою.

Структура складається з двох основних розділів: описова статистика і статистичні висновки.

Завдяки описовій статистиці отримується нова інформація, швидше розуміється і всебічно оцінюється. Також вона здійснює наукову функцію опису об'єктів дослідження.

Статистичні висновки допомагають:

- оцінити надійність, ефективність і точність вибірових статистик та знайти похибки, які з'являються у процесі досліджень (статистичних);
- узагальнити генеральну сукупність за допомогою отриманих на перевірці статистичних гіпотез.

Отриманий в результаті анкетування респондентів, матеріал був оброблений з використанням методів математичної статистики.

Цей метод дозволив зробити статистичний аналіз даних, що були отримані в ході дослідження. А саме, кількість респондентів, які підтримують впровадження модуля в освітній процес та зробити певні висновки.

2.2 Організація дослідження.

Дослідження проводились у 4 етапи протягом 2022–2023 рр.

Завдання дослідження	Методи дослідження	Конкретні терміни виконання дослідження	Контингент досліджуваних (характеристика)
1. Проаналізувати теоретичні основи підготовки тренерів в адаптивному спорті з урахуванням засад безбар'єрності осіб з інвалідністю.	Аналіз спеціальної літератури та Інтернет джерел, загальнонаукові методи	жовтень – грудень 2022 рр.	Наукові статті, документальні матеріали, дисертації, офіційні сайти ВНЗ, нормативно-правові акти, джерела мережі Інтернет.
2. Визначення ключових питань запровадження безбар'єрного простору в Україні та окреслення шляхів щодо їх розв'язання у сфері фізичної культури і спорту.	Аналіз спеціальної літератури та Інтернет джерел, загальнонаукові методи, метод порівняння та зіставлення, екстраполяції та ідеалізації.	лютий 2022 – березень 2023 рр.	Наукові статті, документальні матеріали, дисертації, офіційний сайт Верховної Ради України, джерела мережі Інтернет.
3. Аналіз навчально-методичного забезпечення підготовки	Методи логічного та системного	квітень – червень 2023 рр.	Науково-педагогічні

тренерів в адаптивному спорті.	аналізу; соціологічні методи; методи математичної статистики.		працівники ЗВО, тренери.
4. Розробити та впровадити в освітній процес здобувачів освіти зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» модуль із забезпечення безбар'єрності осіб з інвалідністю.	Методи математичної статистики, метод абстрагування, екстраполяції та ідеалізації, соціологічні методи.	вересень 2023 – листопад 2023 рр.	Науково-педагогічні працівники ЗВО, тренери.

РОЗДІЛ 3

ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО КОМПОНЕНТИ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

3.1 Характеристика рамокних умов та стандартів безбар'єрності в Україні

В Україні якість життя людей з інвалідністю, зазвичай, нижче решти населення, що обумовлено наступними чинниками:

- недостатністю у нашому суспільстві милосердя та гуманізму у ставленні до людей з інвалідністю;
- погано розвиненою та непристосованою соціальною інфраструктурою міст і сільських населених пунктів з урахуванням потреб осіб з інвалідністю;
- низьким рівнем фінансового забезпечення та соціального обслуговування, їх недостатньою гнучкістю;
- відсутністю чи низькою якістю технічних засобів і пристосувань, що необхідні для обслуговування, праці та пересування осіб з інвалідністю;
- наявністю труднощів у житті осіб з інвалідністю в отриманні якісних послуг, професійної, а особливо вищої освіти, в задоволенні певних духовних потреб тощо.

Детальніше зупинимося на бар'єрах, які перешкоджають нормальному життю людині з інвалідністю, виділені Н. Ф. Дементьєвою та О. І. Холостовою [54]. В першу чергу можна відзначити фізичне обмеження, або певну ізоляцію осіб з інвалідністю - це обумовлено фізичними, сенсорними, інтелектуальними, психічними вадами, що заважають їм самостійно рухатись містом, сходами, а також орієнтуватися в просторі. З іншого боку, навколишнє середовище можна пристосувати до їх потреб.

Другий бар'єр - це трудова ізоляція осіб з інвалідністю: через свою недугу таким особам дуже складно працевлаштуватися, іноді це майже неможливо. Роботодавці ухиляються від законів та не бажають приймати на

роботу осіб, які мають вади чи порушення розвитку. Так, у деяких випадках особі з інвалідністю абсолютно не здатний до трудової діяльності, навіть простішої. Але в інших випадках таким людям представляються робочі місця, що вимагають низької кваліфікації та невисоку заробітну плату. Таке ставлення обумовлене не стільки обмеженістю їх індивідуальних фізичних або інтелектуальних ресурсів, а неприйнятним на ринку праці такої робочої сили. В умовах перегонів на ринку економіки, роботодавці не бажають адаптувати робочі місця під потреби осіб з інвалідністю та вважають це не вигідним й небажаним.

Третім бар'єром виступає мале забезпечення таких осіб, що є наслідком певних обмежень: ці люди, в прямому сенсі, змушені існувати на невисоку зарплату, або на допомогу від держави, що теж не може бути достатнім для забезпечення належного рівня життя. Втім, в останні роки з'явилися підприємці, що отримали інвалідність у дорослому віці. Фінансові обмеження для них не є значними. Проте подолання інших бар'єрів вимагає від них не малих зусиль.

Також одним з головних і досить важко подоланих бар'єрів для осіб з інвалідністю є непристосований простір у громадських місцях. Навіть тоді, коли особа з фізичними обмеженнями має певні засоби пересування (протез, спеціально обладнаний автомобіль, крісло-коляска), сама організація середовища й транспорту не є сприятливим для таких людей. Існує брак устаткування й пристосувань для певних побутових процесів, самообслуговування та вільного пересування. Для осіб із сенсорними порушеннями є мала кількість спеціальних інформаційних засобів, які сповіщають про параметри навколишнього середовища. Для осіб з інтелектуально-психічними особливостями відсутні можливості орієнтуватися в середовищі та безпечно пересуватися, діяти в ній.

Імовірно, для всіх нозологічних груп вагомою перешкодою представляється інформаційний бар'єр, що має дві сторони. Особи з інвалідністю мають складності в отриманні інформації як загального плану,

так і тієї, що має безпосереднє значення для них (про соціальні ресурси їхньої підтримки, необхідні знання щодо своїх функціональних порушень, про державну підтримку осіб з інвалідністю та ін.). Це викликано й економічними проблемами (наприклад, неможливість придбати необхідні товари, передплатити газету і т.п.) і малою кількістю спеціальних інформаційних носіїв (телепередачі із сурдоперекладом, книги брайлівського шрифту, касети і диски для осіб з вадами зору та інше). Недостатня кількість інформації або її погана насиченість можуть призвести до вгасання інтелектуальних здібностей таких осіб. З іншої сторони, існує інформаційний бар'єр, який відгороджує суспільство від таких осіб: особам, які мають інвалідність, набагато складніше висловити свої позиції та погляди, донести до інших людей свої інтереси і потреби. Тому можуть виникати перекручені погляди про потреби осіб з інвалідністю. Внаслідок таких перекручених поглядів з'являються забобони й фобії, які ускладнюють взаємовідносини між особами, які мають інвалідність, і соціумом.

Також, комплексний характер має комунікативний бар'єр, який обумовлений кумуляцією дій всіх перерахованих вище обмежень, що призводить до погіршення стану особи. Важкість у спілкуванні, одна з найскладніших соціальних проблем осіб з інвалідністю, яка є наслідком певної самоізоляції і випадання із трудового колективу, і фізичних обмежень, і дефіциту інформації, що є у вільному доступі для інших [3].

Безбар'єрність – це більше про готовність соціуму створювати таке середовище, яке буде комфортне для всіх. Багато часу безбар'єрність у багатьох людей асоціювалась лише із подоланням певних фізичних перешкод, але насправді це набагато ширше поняття і стосується, без перебільшення, кожного [1, 13].

Метою кожної держави має бути створення умов у повсякденному житті людини, де буде зручно всім громадянам, де кожен з нас матиме змогу безперешкодно брати активну участь у житті країни, просто – бути щасливим від того, що навколо немає перешкод та обмежень [10].

Створення безбар'єрного простору вже давно стає актуальним питанням у багатьох провідних країнах світу. Україна не є виключенням, адже покращення умов життя стає новою нормою для створення суспільства без обмежень, в якому є рівні права для всіх громадян, включно для осіб з інвалідністю. Наприклад, безперешкодне пересування, отримання освіти та робочих місць, можливість самореалізуватись та отримати якісні послуги.

З ініціативи Олени Зеленської, першої леді України, була прийнята Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року та затверджений план заходів з її реалізації [4].

Стратегія складається з двох основних рівнів: рамкових умов та стандартів безбар'єрності, які потрібно дотримуватися державі та суспільству.

Рамкові умови визначають доступність осіб з інвалідністю до інформаційної, фізичної та цифрової інфраструктури. Їхня участь у суспільно-політичних процесах та можливості самореалізації.

Доступність — це певне усунення фізичних бар'єрів і, навпаки, забезпечення таких умов, в яких людина буде комфортно себе почувати у тому чи іншому просторі. Адже ці бар'єри заважають багатьом людям задовольнити свої базові потреби, цим самим погіршуючи життя в цілому. А повна доступність передбачає, що особа може самостійно користуватися усім необхідним, без допомоги інших. Наприклад, скрізь мають бути пандуси, широкі двері для візків та інше.

Доступність буває не тільки архітектурною, але й інформаційною. Наприклад, використання шрифту Брайля у всіх масових місцях для осіб з порушенням зору. Доступність має бути скрізь, у місцях навчання та праці, громадських закладах, вулицях, транспорті, житлі, зрештою, у всьому, що нас оточує.

Також, маломобільні групи населення повинні без всяких проблем брати участь у суспільно-політичних процесах та мати можливість самореалізуватись. Це означає, що ніхто не може бути обмежений або виключений через те, що людина чимось відрізняється від інших.

Другий рівень забезпечує створення умов безбар'єрності в певних сферах життя. До таких належать: сфера освіти та економічна діяльність. До організаційного рівня відноситься: розробка та впровадження методології та принципів безбар'єрності (реалізація індикаторів моніторингу) на рівні країни та міст.

Таблиця 3.1

Основні напрями Стратегії безбар'єрності

Напрями	Характеристика
Фізична безбар'єрність	Не залежно від стану здоров'я, віку, статі, майнового стану, місця проживання, інвалідності та інших ознак мають бути доступні для всіх соціальних груп усі об'єкти фізичного оточення.
Інформаційна безбар'єрність	Незалежно від комунікативних можливостей та функціональних порушень люди повинні мати в різних форматах доступ до інформації (також із використанням новітніх технологій), Включаючи: великошрифтовий друк, шрифт Брайля, переклад жестової мови, аудіодискрипція (тифлокоментування), субтитри, засоби альтернативної комунікації, формат легкого читання та простої мови.
Цифрова безбар'єрність	Має бути доступ до швидкого Інтернету, цифрової інформації та публічних послуг в усіх суспільних групах.
Суспільна та громадянська безбар'єрність	Створення рівних умов участі для всіх людей у різноманітних об'єднаннях та суспільних груп у житті держави та громади. Забезпечити доступ (рівний для всіх) до культурного та суспільно-політичного життя. Середовище повинно бути сприятливим для самореалізації та фізичному розвитку. Інклюзивне середовище це передумова для громадської активності та участі у всіх видах суспільного життя.

Освітня безбар'єрність	Потрібно створювати однакові умови та можливості для всіх груп населення, у тому числі вільний доступ до всіх рівнів освіти, особи з інвалідністю мають всі права отримувати освіту, здобувати нову кваліфікацію протягом усього всього життя. Адже це дуже важливо для гармонійного розвитку особистості, щоб реалізувати всі плани на життя.
Економічна безбар'єрність	Всі громадяни країни незалежно від свого соціального статусу мають мати рівні умови та можливості для отримання хорошого місця роботи, чи відкрити власну справу та займатися підприємництвом. Що є досить добре, адже хто як не особа з інвалідністю знає про потреби та перешкоди у житті, це дасть змогу якісніше облаштувати робоче місце своїх робітників, що забезпечить безбар'єрне середовище.

На Конвенції ООН про права інвалідів було прийнято єдиний підхід і зазначено, що інвалідність – це результат взаємовідносин між особами, що мають певні фізичні, інтелектуальні, розумові чи сенсорні порушення та перешкодами у середовищі та стосунках, які знижують соціальну активність особи. Тому, вирішення проблем інвалідності потрібно шукати у відтворенні доступного середовища для всіх груп населення людей. Створення цього «безбар'єрного середовища» є суспільним благом і дуже тісно пов'язане з соціальним та економічним розвитком країни в цілому [26].

3.2 Основні шляхи щодо розв'язання питань із реалізації безбар'єрного простору в Україні.

У контексті сталого розвитку та створення європейського сучасного суспільства, безбар'єрність, що відображає рівні можливості для всіх громадян без винятку, має відігравати вирішальну роль у створенні політики урядів всіх країн. При цьому головним завданням є забезпечення певного

балансу між національною безпекою та захистом і охороною прав та свобод людини і громадянина [2, 11, 41, 45, 46, 50].

Якщо повернутися до історії, то перші законодавчі акти у 2007 р., такі як Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про основи соціальної захищеності інвалідів», указ Президента України «Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями» (№900 від 2005 року), указ Президента України «Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями» (№1228 від 18.12.2007), вже були в історії нашої країни, але їх впровадження у дію була на недостатньому рівні [37].

Наразі, уряд України робить вагомі кроки задля покращення доступності інфраструктури, а велика кількість громадських організацій невинно працюють над підвищенням обізнаності та просуванням питань безбар'єрності в багатьох сферах життя.

Важливо також враховувати принципи глобалізації у сучасному світі. Створення безбар'єрного середовища закладено на рівні законодавства ЄС, а саме: Директиви та Регламенти, а також на рівні кожної окремої країни в Європі Стратегічні Програми та Плани розвитку [32].

Пропонуємо основні заходи щодо створення безбар'єрного простору в Україні, які спрямовані на:

- моніторинг та оцінку ступеня безбар'єрності об'єктів послуг і фізичного оточення для осіб з інвалідністю;
- проведення інформаційно-просвітницької кампанії для всіх працівників державних та комунальних установ, професійних спільнот, організацій та громадськості на всіх рівнях щодо політики безбар'єрності;
- забезпечення доступності та здійснення деяких заходів, які будуть коригувати послуги у медичній сфері для осіб з вадами слуху;
- підвищення рівня знань осіб з інвалідністю про свої права та обов'язки, що зазначені у законах України, та які визначені у конвенції прав людини

- створення рівного доступу осіб з інвалідністю до різних інтернет джерел;
- забезпечення доступності отримання всіх послуг психологічної підтримки особам з інвалідністю та всім іншим маломобільним групам населення;
 - забезпечення підтриманого проживання осіб з інвалідністю;
 - забезпечення розвитку обізнаного суспільства, що легко контактує з особами з інвалідністю, без різних упереджень;
 - захист прав всіх груп населення, які постраждали від країни агресора в умовах збройного конфлікту;
 - забезпечення високого рівня якості різних рівнів освіти, та підвищення їх якості, або у спеціалізованих центрах або установах, а також у загальних для всіх людей навчальних закладах;
 - забезпечення повної продуктивної праці і реалізації всіх здібностей особистості в трудовій роботі тощо [33].

Держава має змірюватись та орієнтуватися на нові напрями стосовно забезпечення життєдіяльності осіб з інвалідністю. Тому, ми проаналізували кожен напрям національної Стратегії та визначила основні заходи щодо реалізації цієї Стратегії.

Фізична безбар'єрність

Потрібно створити відповідний орган, який буде контролювати всі проектування нових споруд, займатися реконструкцією старих по тих нормах, що зазначені у законі. Але тут є ще одна проблема, це брак кваліфікованих спеціалістів у сфері транспорту та архітектури. Тому постає питання про підвищення рівня підготовки фахівців у сфері архітектури, підвищення їх кваліфікації, за для розвитку фізичної безбар'єрності. Також потрібно створити, та ввести у дію стандарти для різних громадських організацій та споруд, що будуть дотримуватись принципу інклюзивності та безбар'єрності у всьому. Ще потрібно встановити технічні вимоги до різних видів громадського транспорту.

Інформаційна безбар'єрність

Щоб зменшити інформаційні бар'єри для осіб з інвалідністю потрібно створити певні умови, за допомогою яких так особи можуть зчитувати інформацію, яка відображається повсюди. Наприклад, у громадських місцях, органами влади та іншими. (шрифтом Брайля, відео чи аудіо сповіщення перекладом, який відображається жестовою мовою. І це повинно стосуватись всіх інформаційних джерел, тобто не тільки офіційні новини а й передача розважального характеру, щоб увесь медіа контент був доступний для всіх користувачів. Тому і тут постає питання у підготовці кваліфікованих спеціалістів, що знають жестову мову, вміють спілкуватись та доносити інформацію різними способами.

Цифрова безбар'єрність

Щоб подолати цифрові бар'єри, потрібно проводити пізнавальні уроки або курси у сфері цифрової освіти, де спеціалісти навчать користуватися різними платформами, інформаційними сайтами що дасть можливість особі з інвалідністю бути обізнаним.

Суспільна та громадянська безбар'єрність

По-перше, потрібно проводити просвітницьку роботу з людьми всіх соціальних груп. Наприклад, це можуть бути різноманітні тренінги, волонтерські програми, створення музичних, театральних вистав за участі осіб з інвалідністю.

Освітня безбар'єрність

Якщо розглядати заклади вищої освіти, то там вже давно створюються інклюзивні групи де освітяни, які мають особливі освітні потребами здобувають практичні знання та вміння на одному рівні з іншими, але з урахуванням їх особливостей організму, та спроможності здобувати знання. На сьогоднішній день, велика кількість роботодавців беруть на роботу працівників що мають інвалідність. І відповідно створюють відповідні умови для таких осіб, але чи готові самі люди з інвалідністю надавати послуги, бути інженерами, лікарями, перукарями та іншими, це досить складне питання.

Адже в них не завжди виходить отримати освіту, та здобути потрібні вміння. Отже потрібно залучати всіх без винятку у навчальний процес, починаючи з школи, тобто створювати інклюзивні умови для різних дітей, закінчуючи післядипломною освітою, такою як, курси, семінари та інше.

Варто зазначити, що одним з головних завдань у створенні безбар'єрного простору є дотримання універсального дизайну. Він має 7 основних принципів, яких потрібно дотримуватись [40]:

Принцип 1: У всьому має бути рівність у використанні.

Кожен має право на середовище без бар'єрів, та рівність у всіх послугах, можливостях та іншому, щоб всі громадяни відчували себе вільними у бажаннях та пересуванні.

Принцип 2: Дизайн має бути гнучким у користуванні.

Дизайн має бути підлаштований під потреби усіх людей. Наприклад відповідна ширина прийому дверей, або усунення порогів, що заважають особам на візках вільно пересуватися.

Принцип 3: Все має бути простим та досить зручним у використанні.

Те, що оточує людей, має бути простим у використанні та зрозумілим для всіх.

Принцип 4: Має бути у доступі інформація, що сприймається різними сенсорними системами.

Унікальний дизайн сприяє продуктивному донесенню інформації до різних груп населення, незалежно від фізіологічних можливостей деяких осіб.

Принцип 5: Можливість припустити деяких помилок.

Дизайн має мінімізувати незручності для осіб з інвалідністю.

Принцип 6: Має бути низький рівень психологічних та фізичних зусиль у громадських місцях.

Універсальність дає змогу з мінімальними зусиллями долати відстань, отримувати інформацію, отримувати послуги.

Принцип 7: Скрізь має бути дизайн розміру і простору при підході, що зазначені у нормах

Процес створення безбар'єрного середовища та універсального дизайну в Україні вже запущено, але ще багато роботи над помилками. Наша країна йде впевненими кроками до створення простору для всіх. Також дуже важливим фактором у підтримці осіб з інвалідністю є психологічна підтримка, признання у соціумі, щоб вони не відчували себе обмеженими у чомусь, в тому числі і у спілкуванні. Звісно, це складний та тернистий шлях, але потрібно вчитися на помилках та робити висновки. Хорошою ідеєю буде запозичення досвіду провідних країн світу, які вже досягли певних результатів у створенні безбар'єрного середовища [32].

3.3. Ключові засади забезпечення соціальної, громадянської та освітньої безбар'єрності осіб з інвалідністю у сфері фізичної культури і спорту.

Невід'ємною частиною життя населення є фізична культура і спорт. Деякі люди присвячують все життя підготовці та змаганням, досягають вершин. Інші займаються фізичним вихованням на спортивних майданчиках, хтось кожного тижня уболіває за улюблену команду. Науковці проводять дослідження у сфері спорту. Не винятком є і особи з інвалідністю.

Політика будь якої країни у сфері спорту має враховувати потреби осіб з інвалідністю. Адже особливості людей не повинні заважати їм комунікувати з оточенням, мати змогу безперешкодно потрапити у будь яку будівлю та бути повноцінним членом суспільства. А фізична культура і спорт – це один з напрямків, завдяки якому особи з інвалідністю можуть себе реалізувати, задовольнити своїх потреби та комунікувати з оточенням.

Для того щоб забезпечити безбар'єрний простір для маломобільних груп населення буде замало лише підтримки від держави. Також, дуже великий вплив має суспільство, тобто кожен з нас [1].

Суспільна та громадянська безбар'єрність є дуже важливим чинником для всіх людей. Кожна особа повинна мати безперешкодний доступ до різних сфер життя, не виключенням є і сфера спорту. Ще недавно заняттям фізичною

культурою і спортом людей із певними фізичними вадами не приділяється належної уваги. Але вони розвивають рухову активність, що є суттєвим чинником реабілітації. Також допомагають відчутти себе потрібним, повірити у власні сили та стати повноцінним членом суспільства. Приміром, люди з порушенням слуху не завжди можуть отримувати інформацію своєю рідною мовою — жестовою. Ця нерівність виникає і на тренуваннях. Також, рівності доступу до спорту. Палітра вибору в спорті для людей з інвалідністю, як правило, значно вужча. Тож вони змушені примиритися з тим, що доступне саме для них. Хоча справжня інклюзія і передбачає значно ширшу свободу вибору — і секцій, і тренерів, і програм. тренувань, і змагань. Тісно пов'язана з цим проблема — брак розуміння та обізнаності про те, як включати людей з інвалідністю у спорт.

Через поширені упередження і стереотипи, що "спорт — не для людей з інвалідністю" часто змушують утримуватися від занять спортом. Найбільше в цьому випадку впливає ставлення до інвалідності вчителів, тренерів, батьків. І навіть самих людей з інвалідністю — вони можуть відмовлятися від занять спортом через страх осуду чи насмішок з боку оточуючих.

Все суспільство має взаємодіяти з державою у створенні доступного, справедливого середовища для всіх груп населення, а також формувати інклюзивне середовище, задля участі всіх груп населення у різних формах суспільного та громадського життя.[29].

Для створення освітньої безбар'єрності потрібно надати однакові можливості здобувати освіту протягом усього життя. Освіта має бути для всіх, незважаючи на якість вади організму.

Структура освітньої безбар'єрності

Вид бар'єрів	Характеристика
Дошкільна і загальна освіта	<ul style="list-style-type: none"> - інклюзивні і ресурсні центри - кваліфікований та привітний педагогічний колектив, що має певну обізнаність у роботі з особами з інвалідністю - матеріально-технічна база - місцеве та регіональне керівництво
Безбар'єрна та професійна вища освіта	<ul style="list-style-type: none"> - центри підтримки студентів - педагогічний та доступний наукове середовище - матеріально-технічна база - планування ефективного регіонального охоплення навчання - доступна вступна кампанія - привітне студентське середовище
Безбар'єрна післядипломна та різноманітні курси підвищення кваліфікації, тренінги, факультативи та інше.	<ul style="list-style-type: none"> - Фінансова доступність - Кваліфіковані фахівці, що надають освітні послуги

Інклюзія в освітньому процесі людей з інвалідністю у вищому навчальному закладі на сьогодні нормативно не регульована, а тому залишається на якомусь рівні інновації та окремих практик конкретних вищих навчальних закладів. Найбільшу цінність досвід практичного втілення інклюзивного навчання у системі вищої освіти. Інклюзивне навчання у

зкладах вищої освіти базується на основних досягненнях сучасної педагогічної науки та андрагогіки зокрема.

Аналіз літературних джерел найкращих міжнародних практик та регламентованих документів показав, що освіта є одним з головних завдань у житті багатьох людей, незважаючи на їх особливості. Кожна країна має дотримуватися принципів однаково рівних можливостей усіх груп населення отримувати початкову, середню та вищу освіту для всі вікових груп, які цього потребують, в інтегрованих структурах, а система спеціальної освіти має формуватися, вдосконалюватись і розвиватись в напрямку інклюзивної освіти. Кожна країна має враховувати свій національний досвід, найкращі традиції в освіті, оскільки така освіта запроваджується в різних країнах по-різному, а також це залежить від стану розвитку освіти, відношення до навчання людей з особливими освітніми потребами, політики держави і соціально-економічного розвитку, інших об'єктивних і суб'єктивних чинників. Відповідно, сучасний підхід до впровадження принципів інклюзивного навчання у практичній діяльності тісно пов'язаний з проблемою усунення бар'єрів, які заважають отримувати освітні послуги, а також впливають на результати навчання. До основних бар'єрів, які призупиняють розвиток інклюзивної освіти, тобто освіти без бар'єрів у системі вищої освіти України можна виділити:

- присутній низький рівень підготовки, як теоретичної так і практичної підготовки студентів з особливими освітніми потребами, а також відмічається їх не конкурентоспроможність по відношенню зі здоровими людьми;
- низька кваліфікація педагогів, ще не мають досвіду роботи з такими особами, а тому не можуть надати якісні освітні послуги;
- більшість педагогічного штату вищого навчального закладу не готові до роботи з особами з інвалідністю із-за власних переконань;
- педагогічні методи та форми навчального процесу є неможливими, або майже неможливими для осіб з інвалідністю;

– не завжди інші студенти вищого навчального закладу готові прийняти у колектив таких осіб, через незнання про етику спілкування, їх потреби та можливості.

Отже, особи з інвалідністю повинні мати всі права, що і здорові особи. А саме, безперешкодний доступ до різноманітних послуг, до спортивних без винятку, також до інклюзивної освіти, що дає змогу бути обізнаним та кваліфікованим фахівцем у своїй справі. Держава зі своєї сторони має впроваджувати відповідні закони, та норми, що будуть цьому сприяти [30, 38].

Висновки до розділу 3

Доступ до спорту важливий для людей з інвалідністю. Це можливість стати здоровішими фізично та психологічно, реалізувати себе та повірити у власні сили, соціалізуватися. Щоправда, чи можуть люди з інвалідністю займатися спортом, залежить не лише від їхнього власного бажання. І навіть не від ставлення оточуючих.

Сушкевич упевнений, що спорт і фізична активність є потужним провайдером та мотиваційним чинником для людей з інвалідністю. Це допомагає таким людям розкрити свій потенціал, «відбутися у суспільстві», досягти успіхів у освіті, працевлаштуванні. І навіть особистому житті.

Проблеми інфраструктури та доступності спортивних об'єктів — одні з найбільш суттєвих. Однак, хибно було б вважати, що побороти дискримінацію можна лише завдяки зусиллям держави, благодійних та неурядових організацій. Брак обізнаності та розуміння, упереджене ставлення — все це заважає людям з інвалідністю займатися спортом та жити повним життям. Тому кожен може зробити свій внесок у боротьбу за рівний доступ до спорту — долучатися до антидискримінаційних кампаній, протидіяти упередженням і стереотипами, підтримувати людей з інвалідністю у їхньому бажанні займатися спортом.

Та ми впевнені в нашій якнайшвидшій перемозі, тож вже зараз маємо готувати підґрунтя для післявоєнного відновлення, зокрема, створення безбар'єрного середовища, щоб всі мали рівні права та можливості.

РОЗДІЛ 4

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ТРЕНЕРІВ В АДАПТИВНОМУ СПОРТІ

4.1 Характеристика основних складових освітнього модуля із забезпечення безбар'єрності осіб з інвалідністю для здобувачів освіти зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт».

Задля покращення підготовки тренерів, ми запропонували ввести у навчальну програму освітній модуль із забезпечення безбар'єрності осіб з інвалідністю для здобувачів освіти зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт». Модуль складається з двох лекцій та трьох практичних.

Було проведено дослідження, щоб виявити актуальність модуля, та обізнаність респондентів у даній темі. Учасниками опитування виступили студенти четвертого курсу бакалавра і викладачі кафедри неолімпійського, професійного та адаптивного спорту, а також кафедри футболу Національного університету фізичного виховання і спорту України. А саме, 8 викладачів та 26 студентів.

Частина запитань були спрямовані на те, щоб виявити рівень обізнаності респондентів про безбар'єрний простір. Дослідження показали, що більшість респондентів не знають як правильно звертатись до особи з інвалідністю, лише 37% викладачів та 23% студентів відповіли правильно, тобто особа з інвалідністю. Це свідчить про малу обізнаність респондентів про етику спілкування з такими особами.

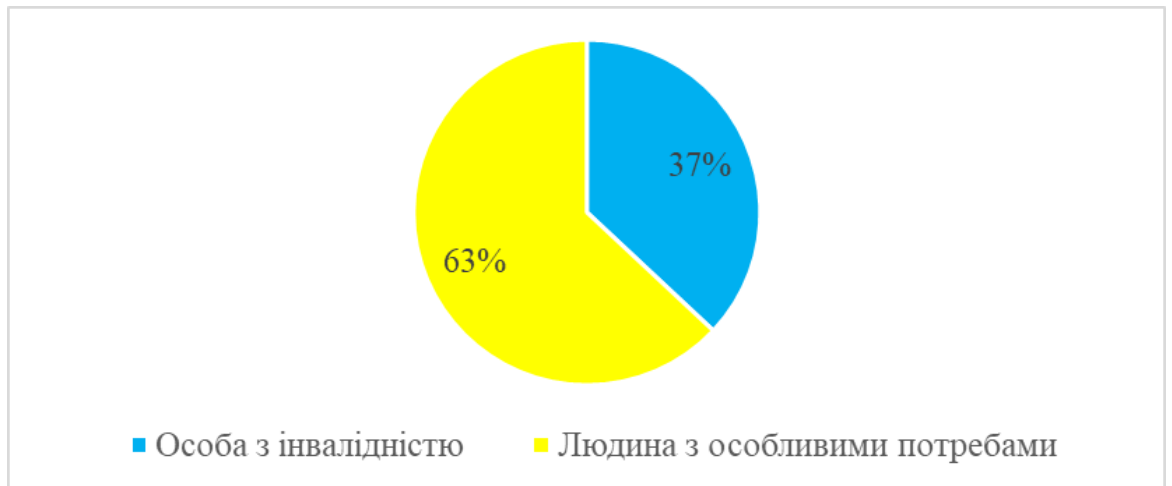

Рис 4.1 Термін, яким правильно звертатись до особи з інвалідністю (викладачі).

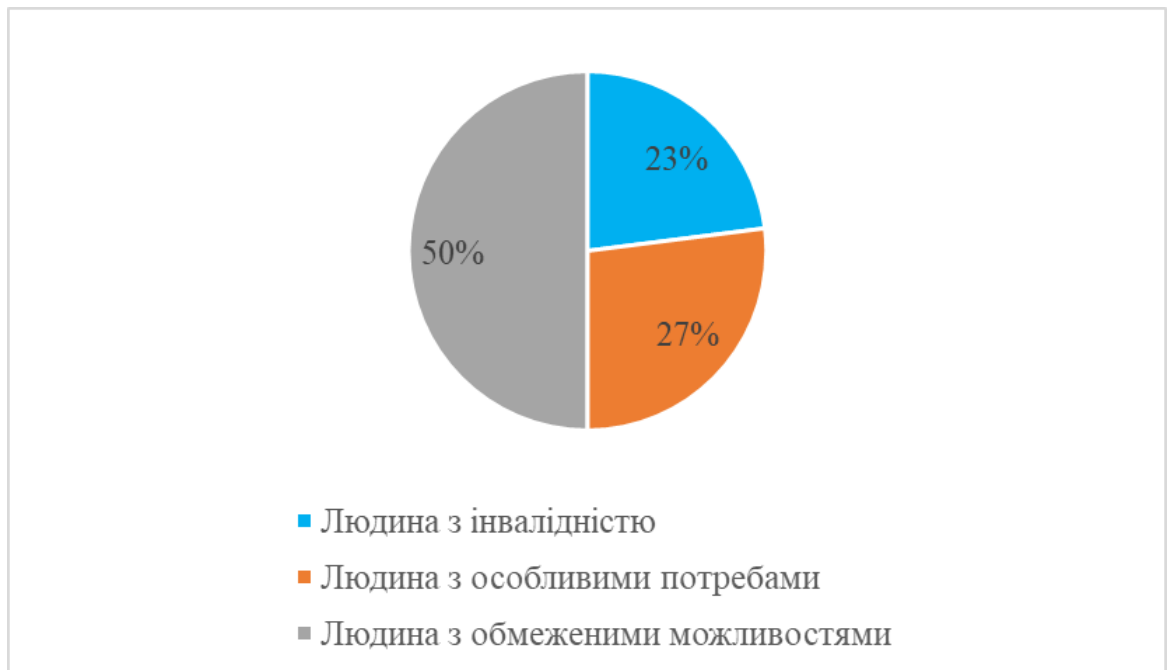

Рис 4.2 Термін, яким правильно звертатись до особи з інвалідністю (студенти)

87% знають, який головний принцип безбар'єрної мови, а ось більшість студентів (58%) відповіли неправильно. Це свідчить про необхідність вивчення етики спілкування з особами з інвалідністю.

Рис 4.3 Головний принцип безбар'єрної мови (викладачі).

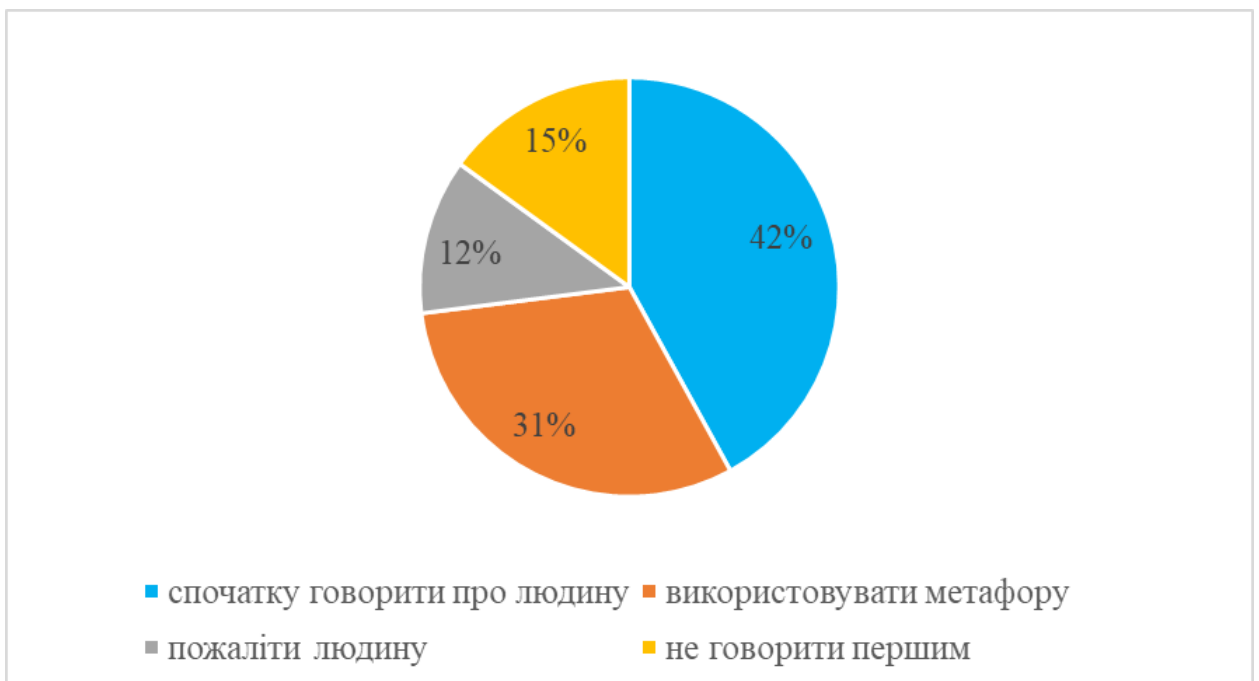

Рис 4.4 Головний принцип безбар'єрної мови (студенти).

За результатами анкетування, більшість респондентів вважають, що тренер має знати основні нюанси у роботі з особами з інвалідністю, вміти працювати з ними та надавати кваліфіковані послуги без обмежень. Це обумовлює актуальність впровадження навчального модуля в освітній процес підготовки тренерів.

Рис 4.5 Кваліфікованість тренера (викладачі).

Рис 4.6 Кваліфікованість тренера (студенти).

Створення безбар'єрного середовища для осіб з інвалідністю, позитивно вплине на спорт загалом. Це сприятливо буде відгукуватись на спортивних результатах наших спортсменів, також підвищить зацікавленість осіб з інвалідністю до занять спортом або фізичною культурою. За результатами опитування, думки студентів розділились. Найменше зазначили, що створення безбар'єрного середовища вплине на розвиток спорту загалом. А ось на думку

всіх викладачів, створення такого середовища позитивно вплине на адаптивний спорт та спорт загалом.

Таблиця 4.1

Безбар'єрне середовище у спорті

Показники	викладачі	студенти
покращення спортивних результатів в адаптивному спорті		35%
підвищення зацікавленості осіб з інвалідністю у занятті спортом або фізичною культурою		35%
покращення психоемоційного стану тих, хто займається адаптивним спортом		23%
розвиток спорту загалом		12%
все вище перераховане	100%	46%

Також, за допомогою дослідження було виявлено, які саме питання будуть цікавими для респондентів у навчальному модуля із забезпечення безбар'єрності у адаптивному спорті. Першим пріоритетом студенти обрали дізнатися, яким чином тренер може забезпечити безбар'єрний простір. Це дійсно потрібно знати кваліфікованому тренеру, що готовий працювати зі всіма групами населення, надавати якісні послуги, що не будуть якимось чином обмежувати цих осіб. Також багато хто зі студентів проголосували за те, щоб дізнатися про те, з якими проблемами зіштовхуються особи з інвалідністю у спорті. А вони є дійсно глобальними, та потребують вирішення.

А ось викладачам більше цікаво дізнатися, що таке безбар'єрність, основні його принципи, а також за другим пріоритетом більшість хочуть аналізувати питання з якими проблемами зіштовхуються особи з інвалідністю у спорті.

Також у дослідженні, респонденти мали обрати для себе найважливіші пункти у рамках Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, що повинні здійснюватися нашою державою.

50% Викладачів обрали першим пріоритетом пункт «сприяння професійній підготовці по питаннях прав з Конвенції для фахівців і співробітників, які працюють з людьми із інвалідністю». Це дійсно дуже важливо, адже всі фахівці, що працюють у соціумі ніяким чином не можуть обмежувати таких осіб, а навпаки, повинні знати та вміти надавати якісні послуги без обмежень. За останнім 6 пріоритетом найбільше голосів було за пункт «прийняття законодавчих, адміністративних та інших заходів, направлених на заохочення прав людей з інвалідністю, для ліквідації дискримінації».

Рис 4.7 Пункти у рамках Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, що повинні здійснюватися нашою державою (викладачі).

62% студентів поставили на перше місце прийняття законодавчих, адміністративних та інших заходів, направлених на заохочення прав людей з інвалідністю, для ліквідації дискримінації. Це є дуже важливим пунктом, адже законодавча база для країни, є вагомим кроком у створенні такого простору. За останнім пріоритетом, найбільше студентів обрали консультації і участь осіб з інвалідністю в розробці й здійсненні законодавства і політики, а також у процесах ухвалення рішень, що зачіпають їхні інтереси.

Рис 4.8 Пункти у рамках Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, що повинні здійснюватися нашою державою (студенти).

Отже, за результатами анкетування ми можемо зробити такі висновки. Що, освітній модуль із забезпечення безбар'єрності осіб з інвалідністю для здобувачів освіти зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» є актуальним, адже більшість респондентів вважають, що тренер має бути універсальним для всіх груп населення, він має знати етику спілкування з ними, вміти забезпечити простір без бар'єрів, тому потрібно коригувати навчальну програму, задля покращення ефективності підготовки тренерів у навчальному закладі.

Навчальна програма дисципліни є частиною стандарту вищої освіти СВО. Вона визначає значення та роль відповідної навчальної дисципліни у підготовці майбутніх фахівців. При розробці програм навчального процесу треба врахувати:

- основні напрями розвитку відповідної науки й галузі що вивчається;
- новітні досягнення науки, що потребують щорічної перевірки щодо актуальності даних;
- забезпечити мотивацію навчання, виховання зацікавленості до спеціальності, розуміння значущості своєї праці для суспільства.

Програми навчальних дисциплін повинні мати відповідні змістовні модулі, забезпечувати формування певних умінь та навичок, що будуть потрібні у професійній діяльності фахівців.

Змістовий модуль – це сукупність навчальних елементів програми, які поєднуються за змістом навколо певного навчального об'єкту.

Освітній модуль із забезпечення безбар'єрності осіб з інвалідністю для здобувачів освіти зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» складається з двох лекційних занять та трьох практичних.

Лекція 1. Право на спорт.

Мета лекції - ознайомитись з основними перешкодами для осіб з інвалідністю у спорті.

Питання, що розглядаються	Короткий опис
Статистичні дані про осіб з інвалідністю.	<p>По підрахункам на 01 січня 2020 року, в нашій країні 2,7 мільйонів осіб, які мають вроджену або набуту інвалідність, 222,3 тис. людей мають I групу, 900,8 тис. людей II групу інвалідності, 1416,0 тис. осіб з III групою інвалідності.</p> <p>На жаль, за останні роки повномасштабного вторгнення зростає кількість осіб з інвалідністю, а саме за підрахунками МОЗ України це 300 тис. осіб.</p> <p>З усіх людей, що мають різні групи інвалідності, 52 тис. Осіб займають фізкультурно-спортивною діяльністю Наприклад на майданчиках біля свого будинку, або ж беруть участь у наймасштабніший змаганнях серед осіб з інвалідністю в яких можуть брати участь всі нозологічні групи.</p>
Основні бар'єри для осіб з інвалідністю	<p>В Україні, на жаль, не всі мають безперешкодний доступ до спорту. Особам з інвалідністю доводиться стикатися з бар'єрами: Обмеження у пересуванні, відсутність інфраструктури, обмеженого доступу до інформації та ресурсів, Обмежені можливості вибору секцій чи програм, тренувань та участі у змаганнях, психологічні та соціологічні фактори, доступності спортивних об'єктів, дискримінацією, стереотипами, труднощами з доступом до спортивних об'єктів.</p>
Обмеження пересуванні	<p>Транспорт, вулиці, переходи та тротуари, входи у будівлі та простір всередині будівель — усе це часто погано пристосовано під потреби людей з інвалідністю. І суттєво впливає на їхню мобільність. Інколи навіть добратися до місця тренувань — це вже справжній виклик.</p>
Відсутність інфраструктури	<p>Подекуди навіть спортсменам-паралімпійцям доводиться їздити до іншого міста на тренування. Та й чи доступні й чи безбар'єрні спортивні об'єкти для спортсменів з інвалідністю? Годі й казати про аматорський спорт. Звісно, ця проблема зачіпає не тільки людей з інвалідністю. Але саме для них цей бар'єр значно відчутніший.</p>

Обмеженого доступу до інформації та ресурсів	Приміром, люди з порушенням слуху не завжди можуть отримувати інформацію своєю рідною мовою — жестовою. Ця нерівність виникає і на тренуваннях.
Можливості вибору секцій чи програм, тренувань та участі у змаганнях	Ще один бар'єр, який часто стає на заваді справжньої рівності доступу до спорту. Палітра вибору в спорті для людей з інвалідністю, як правило, значно вужча. Тож вони змушені примиритися з тим, що доступне саме для них. Хоча справжня інклюзія і передбачає значно ширшу свободу вибору — і секцій, і тренерів, і програм тренувань, і змагань. Тісно пов'язана з цим проблема — брак розуміння та обізнаності про те, як включати людей з інвалідністю у спорт.
Психологічні та соціологічні фактори	Через поширені упередження і стереотипи, що "спорт — не для людей з інвалідністю" часто змушують утримуватися від занять спортом. Найбільше в цьому випадку впливає ставлення до інвалідності вчителів, тренерів, батьків. І навіть самих людей з інвалідністю — вони можуть відмовлятися від занять спортом через страх осуду чи насмішок з боку оточуючих.

Рекомендована література до лекції

- Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80/conv#Text>
- Адаптивний спорт у системі цінностей сучасного українського суспільства https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/21704/Khimenes_Zadorozhna.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/analytrep_02_2021.pdf
- Безбар'єрність: що це і навіщо вона потрібна Україні <https://explainer.ua/bezbar-yernist-shho-tse-i-navishho-vona-potribna-ukrayini/>
- «Безбар'єрна Україна»: проблеми та перспективи <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/516/467>

Лекція 2. Шляхи та перспективи подолання бар'єрів.

Етика спілкування.

Мета лекції - з'ясувати основні шляхи та перспективи подолання бар'єрів для осіб з інвалідністю у спорті.

Питання, що розглядаються	Короткий опис
<p>Безбар'єрність, основні його напрями</p>	<p>Безбар'єрність – це створення такого середовища, де є рівні права для всіх осіб без винятку, а також створення універсального дизайну у всьому що нас оточує.</p> <p>Задля забезпечення безбар'єрності в Україні, першою леді, Оленою Зеленською, була ухвалена Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року та розроблено план заходів з її реалізації.</p> <p>Основні напрями безбар'єрності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Фізична - Інформаційна - Цифрова - Суспільна та громадянська - Освітня - Економічна
<p>Шляхи створення безбар'єрного спортивного середовища</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ведення активної державної політики щодо створення безбар'єрного простору в Україні - побудова нових або реконструкція наявних спортивних споруд, що будуть комфортними для усіх членів суспільства (наявність пандусів, відповідна ширина дверного отвору для проїзду на візках, вбиральні, що пристосовані для осіб з інвалідністю) - побудова спортивних баз для підготовки спортсменів паролімпійців, адаптація/модифікація спортивних залів, фітнес центрів під потреби осіб з інвалідністю. - дуже важливо брати до уваги сенсорні можливості усіх груп населення при проектуванні та побудові спортивних споруд, залів, басейні та іншого. А саме, мають бути доступними у використанні звукові, тактильні та візуальні сигнали, жести або позначки, що будуть допомагати особам з інвалідністю безперешкодно отримати інформацію, дістатися до певного місця або зони послуг

	- підготовка кваліфікованих тренерів адаптивного спорту та фізичної культури, які будуть мати відповідні знання, вміння та навички, що потрібні у роботі з такими особами. Наприклад, знання особливостей побудови тренувального процесу з урахуванням пошкоджень особи, вміння комунікувати з ними.
Перспективи подолання бар'єрів	Із-за складної політичної ситуації в Україні говорити про швидке створення безбар'єрного простору в країні ще рано, але дуже на часі. Адже, на жаль, з кожним днем кількість осіб з інвалідністю збільшується, після травмування настає важкий період реабілітації. Кожен з нас має всіляким способом допомагати. Держава має створювати нові законопроекти задля покращення умов життя таких осіб, а ми ,як тренери, маємо всіляким чином підтримувати ініціативу приєднуватися до спортивного життя, надавати кваліфіковані послуги, знати етику спілкування.

Рекомендована література

- Стратегія створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року https://olexrada.gov.ua/doc/other/strategy_bzp_2030.pdf
- Універсальний дизайн <https://ud.org.ua/>
- Довідник безбар'єрності <https://bf.in.ua/>
- Безбар'єрна Україна: проблеми і перспективи <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/516/467>

Практична робота 1

Багато провідних країн світу вже впроваджують Безбар'єрність на державному рівні, приймають різноманітні закони, формують план дій.

Завданням практичної роботи буде вибрати та проаналізувати одну з провідних країн світу, що вже створює усі умови для комфортного життя всіх груп населення. (Державна політика, суспільний устрій, безбар'єрність у спорті). Обов'язково має бути висновок (чи потрібно Україні брати приклад з цієї країни, що можна реалізувати у нас та чому?).

Результат роботи- презентація (доповідь має бути не більше 5 хв.).

Практична робота 2

Прочитати та проаналізувати Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору в Україні (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80/conv#Text>)

Визначити для себе головні аспекти та заповнити наступну таблицю.

Напрямок 1. Фізична безбар'єрність	Проблеми	
	Шляхи вирішення	
Напрямок 2. Інформаційна безбар'єрність	Проблеми	
	Шляхи вирішення	
Напрямок 3. Цифрова безбар'єрність	Проблеми	
	Шляхи вирішення	
Напрямок 4. Суспільна та громадянська безбар'єрність	Проблеми	
	Шляхи вирішення	
Напрямок 5. Освітня безбар'єрність	Проблеми	
	Шляхи вирішення	
Напрямок 6. Економічна безбар'єрність	Проблеми	
	Шляхи вирішення	

Написати висновок (Як саме ви можете бути долучені до створення безбар'єрного простору?).

Практична робота 3.

Яскравим прикладом впровадження безбар'єрності у світі, саме у спортивному русі, є зимові Паралімпійські ігри 2022, що проходили у Китаї, Пекін. Приймаюча сторона вирішила запровадити на іграх принцип безбар'єрності, надати спортсменам зручні, швидкі, точні та ретельні послуги, а також комфортне середовище для проживання спортсменів.

Потрібно проаналізувати зимові Паралімпійські ігри 2022 та заповнити таблицю.

Безбар'єрний простір на зимових Паралімпійських іграх

Об'єкти безбар'єрності	Характеристика
Архітектура	
Інформаційні послуги	
Паралімпійське селище	

РОЗДІЛ 5

АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналіз досліджень показав, що впровадження в освітній процес модуля із забезпечення безбар'єрності осіб з інвалідністю з метою покращення підготовки тренерів в адаптивному спорті є актуальним. Тренер повинен знати етику спілкування, орієнтуватися у правах осіб з інвалідністю, надавати кваліфіковані послуги, та всіляким чином сприяти зменшенню бар'єрів у житті таких людей.

Аналіз нормативно-правових документів дозволив визначити організаційно-методичні складові підготовки тренерів загалом, та у адаптивному спорті. Дозволив виявити основні проблеми у підготовці фахівців у цій сфері, а саме:

- низька обізнаність тренерів у роботі з особами з інвалідністю;
- мала кількість методичних посібників та літератури, що дозволить більш детально розібратися з особливостями тренувального процесу осіб з інвалідністю;
- навчальна програма потребує вдосконалення, та доповнення актуальними даними.

Як показав аналіз літературних джерел, вивчення, що стосуються підготовки тренерів у адаптивному спорті проводилось в недостатній мірі.

Аналіз спеціалізованої науково-методичної літератури свідчить, що дослідженням проблем професійної підготовки майбутніх спеціалістів з фізичної культури та спорту для роботи з особами з інвалідністю займаються українські та іноземні науковці, зокрема Р. Чудна, 2003 в дисертаційній роботі обґрунтовувала зміст та структуру дисципліни «Адаптивне фізичне виховання» [56]. М. Данилевич та М. Ярошик, 2008 розглядали питання організації освітнього процесу бакалаврів фізичного виховання в контексті євроінтеграції [12].

За період неспинного розвитку суспільства, вивчення різних проблем життєдіяльності осіб з інвалідністю є досить актуальною темою. Проблеми якості інклюзивного менеджменту на будівельних установах для людей з особливими потребами висвітлює у своїх роботах Н. Ширяєва (2020) [42]; основну роль громадських організацій у сфері соціальних послуг та створення соціальної інклюзії для людей з інвалідністю описано у працях С. Каштан (2019) [22], аналізом адміністративно-правової охорони осіб з інвалідністю та їх місця в системі права на доступність об'єктів та послуг займались С. Кандиба (2020) [20] та О. Варгуляк (2021) [9]. Можна зробити висновки, що дослідженням цього питання займались досить багато науковців. Але ця проблема ще досі є наявною та актуальною для розв'язання.

Також був зроблений аналіз найкращих закордонних практик по створенню безбар'єрного середовища, і було виявлено, що це є одним з головних принципів державної політики у багатьох країнах, а спорт та його середовище не є виключенням. Тому, фахівцям у сфері спорту потрібно знати, як краще зменшити бар'єри у житті осіб з інвалідністю, та як цьому сприяти. Також було проведено порівняльний аналіз державної політики по створенню суспільства без бар'єрів між Україною та трьома провідними країнами світу. Було виявлено, що наша держава робить вагомі кроки зі своєї сторони, і можливо, через декілька років, всі люди зможуть однаково користуватись різноманітними послугами, спеціалізованими майданчиками, пандусами та всім іншим.

Під час дослідження основних бар'єрів у сфері спорту було визначено наступні напрямки:

- обмеження у пересуванні;
- відсутність інфраструктури;
- обмеженого доступу до інформації та ресурсів;
- можливості вибору секцій чи програм, тренувань та участі у змаганнях;
- психологічні та соціологічні фактори.

Загальні засади впровадження безбар'єрного середовища є актуальним питанням державної політики. Ми проаналізували напрями роботи стосовно забезпечення безбар'єрного середовища, тому можна зробити висновки, що багато аспектів потрібно удосконалювати, розвивати для того щоб відповідати всім вимогам законодавства. Тому повинен відбуватись постійний контроль за дотриманням певних вимог законодавства, що дасть змогу спочатку виявляти, а потім усунути недоліки системи, і тільки тоді ці зміни будуть стабільними.

За для ефективнішої роботи у створенні безбар'єрного середовища, варто залучати до розробки положень самих осіб з інвалідністю, тому що хто як не вони знають про всі перешкоди, та як їх важко долати таким як вони. Вони зможуть надати рекомендації з власного досвіду для розробки та впровадження різних заходів. Це дозволить якомога швидше створити простір та всі умови, що будуть зручними та прийнятими для всіх груп населення.

Наразі, вперше запропоновано освітній модуль із забезпечення безбар'єрності осіб з інвалідністю в освітній процес здобувачів освіти зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт». Цей модуль спрямований на вдосконалення навчальної програми у підготовці тренерів в адаптивному спорті, а саме збільшити обізнаність фахівців в сфері спорту про безбар'єрне середовище.

Отже, за результатами проведеного дослідження, розроблено навчальний модуль для здобувачів освіти зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» із забезпечення безбар'єрності осіб з інвалідністю з метою покращення підготовки тренерів в адаптивному спорті. Матеріали можуть бути використані у ЗВО України, проаналізовано та узагальнено особливості впровадження безбар'єрного простору провідних країнах світу. Проаналізовано організаційно-методичні складові освітнього процесу у підготовці тренерів у ЗВО України.

ВИСНОВКИ

1. Процес підготовки майбутніх фахівців з адаптивної фізичної культури та спорту ускладнюється тим, що це напрям у вітчизняній системі освіти та науки, який постійно змінюється, реагуючи на виклики сьогодення (пандемія Ковід-2019, повномасштабна війна в Україні, збільшення кількості осіб з порушеннями фізичного і психічного станів тощо). Підготовка майбутніх спеціалістів до надання фізкультурно-спортивних послуг людям з інвалідністю є актуальною проблемою для сучасного суспільства на даному етапі розвитку спорту. Адже він є дієвим методом реабілітації осіб з інвалідністю як фізичної, так і психологічної. Також, за рахунок спорту такі особи можуть простіше адаптуватися у соціумі, знайти свій сенс життя.

2. Відповідно до ключових питань запровадження безбар'єрного простору в Україні, безбар'єрність розглядається як підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності. Значною мірою це стосується рівності можливостей, прав та свобод населення в країні. Сюди ж відносять і осіб з інвалідністю, можливості та права яких у різних сферах діяльності сьогодні намагаються суттєво розширювати у багатьох куточках світу завдяки принципу створення безбар'єрного простору та інклюзивності. Не є виключенням і сфера фізичної культури і спорту, але, на жаль, є певні бар'єри на шляху у цієї категорії людей, серед яких найбільш вагомі це: обмеження у пересуванні, відсутність інфраструктури, обмеженого доступу до інформації і ресурсів, обмежені можливості вибору секцій чи програм, тренувань та участі у змаганнях, психологічні та соціологічні фактори, дискримінація, стереотипи, труднощі із доступом до інфраструктурних, зокрема спортивних об'єктів.

3. Аналіз навчально-методичного забезпечення підготовки тренерів в адаптивному спорті свідчить, що система підготовки тренерів потребує корекції, адже час не стоїть на місці, з'являються нові виклики у роботі з особами з інвалідністю. Крім того, потрібно вдосконалювати навчально-методичне

забезпечення з урахуванням успішних закордонних практик, проаналізувати вітчизняні успіхи та недоліки у підготовці спеціалістів сфери фізичної культури і спорту, структурувати теорію підготовки спортсменів з інвалідністю задля покращення процесу підготовки тренерів.

4. За результатами дослідження було розроблено, навчальний модуль із забезпечення безбар'єрності осіб з інвалідністю, який може бути впроваджений для здобувачів освіти зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт». Розроблений навчальний модуль підвищить рівень знань і компетентностей майбутніх фахівців галузі у питаннях безбар'єрності та основних його напрямів; шляхів створення безбар'єрного спортивного середовища; перспектив подолання бар'єрів у роботі з особами з інвалідністю; основних бар'єрів для осіб з інвалідністю, зокрема обмеження у пересуванні, відсутність інфраструктури, обмежений доступ до інформації та ресурсів, можливості вибору секцій чи програм, тренувань та участі у змаганнях, психологічні та соціологічні фактори. Тренер повинен бути універсальним для всіх груп населення, мати відповідні знання та компетентності у роботі з особами з інвалідністю та іншими категоріями людей з особливими потребами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабенцова О.С. Доступність спортивних центрів для людей з інвалідністю та маломобільних груп населення / О. С. Бабенцова, В. В. Вербовецька, К. В. Курілович, В. Р. Сліпченко. // Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції Київ, Україна. – 2023. – С. 235–240.
2. Бадида А.Ю. Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану: як знайти баланс між публічним інтересом та індивідуальними правами. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану: матеріали наукового семінару / М. В. Ковалів, Н. Я. Лепіш, М. Т. Гаврильців. Львів. – 2022. 315 с.
3. Бар'єри, які ставить перед людиною інвалідність [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://studfile.net/preview/8980399/page:3/>. (дата звернення 14.03.2023).
4. Безбар'єрність [Електронний ресурс] // Міністерство соціальної політики України – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/content/bezbarernist.html?PrintVersion>.
5. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень. [текст] : навч. посіб. / Ю.Г. Бургу, Г. О. Бірта– Київ. : «Центр учбової літератури», 2014. – 142 с.
6. Богінська Ю. В. Законодавче забезпечення доступності вищої освіти в європейських державах для осіб з обмеженими можливостями // Актуальні проблеми. навчання та виховання людей з особливими потребами: збірка наукових праць. – 2009. – № 6. – С. 8.
7. Борисова О. В. Особливості підготовки майбутніх фахівців сфери фізичної культури та спорту для роботи з особами з інвалідністю / В. Л. Маринич, О. В. Борисова, І. О. Когут // Мат. Міжнародний науково-практична конференція. – Чернівці: Чернівецький національний. університет, 2017. – С. 122–124.

8. В. Сушкевич Мене тішить те, що проекти, спрямовані на покращення життя інвалідів, об'єднують президента, прем'єра та парламент [Електронний ресурс] / – Режим доступу до ресурсу: http://vgolos.com.ua/articles/valeriy_sushkevych_mene_tishyt_te_shcho_proekty_spryamovani_na_pokrashchennya_zhyttya_in_validiv_obiednuyut_prezydenta_premiera_ta_parlament_106371.html?print (дата звернення 27.11.2022).
9. Варгуляк О.Г. Теоретико-правовий аналіз прав осіб з інвалідністю та місця в їх системі права на доступність об'єктів і послуг / 2021. С. 119-124.
10. Вчимося долати бар'єри [Електронний ресурс] // Регіональний сервісний центр ГСЦ МВС. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://kyivobl.hsc.gov.ua/2023/05/22/vchimosya-dolati-bar-yeri/>.
11. Гоцій А., Наливайко Л. Забезпечення балансу між національною безпекою та охороною і захистом прав та свобод людини і громадянина в умовах воєнного стану. Мат. конф. МЦНД. Вінниця, Україна. 2022. С. 100–102.
12. Данилевич М. Моніторинг успішності майбутніх бакалаврів фізичного виховання / Марта Ярошик, Мирослава Данилевич // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конф. з міжн. участю. – Львів, 2008. – С. 311–314.
13. Довідник безбар'єрності [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://bf.in.ua/?fbclid=IwAR3ubl3GS4JL3i1-XKOosCzAuqCF9bbw1tf8w9fCuopUbpOmIQDYLAa6p1U> (дата звернення 10.07.2023).
14. Дубогай О. Д. Методика фізичного виховання студентів спеціальної медичної групи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. В. Євтушок, О. Д. Дубогай, А. В. Цьось. – Луцьк, Україна Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 276 с.

15. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення 22.11.2022).
16. Закон України Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1324-18#Text> (дата звернення 20.07.2023).
17. Імас Є. Особливості змісту професійної підготовки фахівців сфери фізичної культури та спорту щодо роботи з особами з інвалідністю / Ольга Борисова, Ірина Когут, Євгеній Імас // Фіз. вих., спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірка наук. праць Східноєвропейського нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2016. – № 3 (35). – С. 17–25.
18. Історичні, організаційні та соціальні аспекти розвитку спорту інвалідів / навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів фіз. виховання і спорту з Грифом МОН / І. О. Когут, С. Ф. Матвеев, Ю. А. Бріскін та ін. – Київ. Асконіт, 2011. – 250 с.
19. Кадрова політика в адаптивному спорті: соціально-гуманістичний аспект / І. О. Когут, С. Ф. Матвеев, В. Л. Маринич, О. В. Борисова // Матеріали ХІХ Міжн. наук. конгресу «Олімпійський спорт і спорт для всіх», 2015. – С. 179–183.
20. Кандиба, С. Поняття адміністративно-правового захисту осіб з інвалідністю в Україні. 2020. С. 101-105.
21. Карпюк Р. Професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання: теорія та методика / монографія / Р. П. Карпюк. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2008.
22. Каштан С. Що можуть зробити громадські організації у сфері надання соціальних послуг людям з інвалідністю? (на прикладі «Конфедерації громадських організацій інвалідів України») [Електронний ресурс] / О. Кравченко С., Каштан. – 2019. – Режим доступу: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_3_2019.pdf#page=24.

23. Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень / Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. / Навчальний посібник – Київ: Професіонал, 2004. – 206 с.
24. Когут І. О. Соціально-гуманістичні засади розвитку адаптивної фізичної культури в Україні: монографія / Когут І. О. – Л.: СПОЛОМ, 2015. – 284 с.
25. Когут І. Сутність підготовки тренера для роботи зі спортсменами з інвалідністю / Катерина Чебанова, Ірина Когут, Вікторія Маринич // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – К.: Олімпійська література, № 3. 2017. С. 20– 25.
26. Конвенція про права осіб з інвалідністю [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення 21.07.2023).
27. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навч. посіб. – Київ: Кондор, 2006. – 206 с.
28. Магістр: обличчям до науки (технологія підготовки магістерських робіт за спеціальністю «Спорт»): навч.-наоч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту / Борисова О. В., Матвеев С. Ф., Когут І. О. та ін. – Л.: СПОЛОМ, 2015. С – 88.
29. Миськів Л. І. Принципи, завдання та функції інклюзивної освіти як світової моделі соціалізації осіб з обмеженими можливостями / Миськів Л. І. // Європейські перспективи. № 10. 2013. С. 66-70.
30. Місце сили: як сформувати безбар'єрне спортивне середовище в Україні [Електр. ресурс]. – 2021. – Режим доступу: <https://mind.ua/publications/20233100-misce-sili-yak-sformuvati-bezbar-erne-sportivne-seredovishche-v-ukrayini>.
31. Назарова Ж. В Давосі представили перший індекс соціальної мобільності. Україна зайняла 46 місце в рейтингу [Електронний ресурс] / Жанна Назарова // Гвара Медіа. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://gwaramedia.com/v-davosi-predstavyly-pershuj-indeks-soczialnoyi-mobilnosti-ukrayina-zajnyala-46-misce-v-rejtyngu/>.

32. Наливайко Л. Р. «Безбар'єрна Україна»: проблеми та перспективи / Л. Р. Наливайко, Л. В. Марценюк. // Нове українське право. – 2023. – №4. – С. 82–93.
33. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [Елект. ресурс]. – 2021. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#n10> (дата звернення 22.11.2022).
34. Основи методології та організації наукових досліджень / Навчальний посібник для студ., курсантів, аспірантів і ад'юнтів / А. Є. Конверського. – Київ: Центр учбової літератури, 2010. – С. 352.
35. Офіційний веб-портал парламенту України. Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/news/zak/page/4> (дата звернення 12.10.2023).
36. Партнерство Біарріц [Електронний ресурс] // Центр гендерної культури. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.genderculturecentre.org/partnerstvo-biarric/>.
37. Петровський В. БЕЗ БАР'ЄРИВ? [Електронний ресурс] / В. Петровський – Режим доступу до ресурсу: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/bez_bareriv.html (дата звернення 12.06.2023).
38. Питання інклюзії і безбар'єрності у спорті обговорили на Всеукраїнському форумі «Україна 30» [Елект. ресурс]. – 2021. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-sports/3269419-pitanna-inkluzii-i-bezbarernosti-u-sporti-obgovorili-na-vseukrainskomu-forumi-ukraina-30.html>.
39. Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження критеріїв доступності для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення приміщень, що надаються дільничним виборчим комісіям звичайних виборчих дільниць для організації їх роботи та проведення голосування [Елект. ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 21.07.2023).

40. Принципи універсального дизайну [Електр. ресурс] – Режим доступу: <https://ud.org.ua/publikatsiji/11-printsipi-universalnogo-dizajnu> (дата звернення 20.10.2023).
41. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки»: Указ Президента України №56. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377> (дата звернення 23.11.2023).
42. Проблеми якості інклюзивного менеджменту в будівельному комплексі [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: http://mx.ogasa.org.ua/bitstream/123456789/9076/1/5_%D0%A8%D0%B8%D1%80%D1%8F%D1%94%D0%B2%D0%B0.pdf.
43. Професійна підготовленість тренера з адаптивних видів спорту як чинник ефективності підготовки спортсменів з інвалідністю / Л. М. Горлова, М. С.Розторгуй, А. В. Передій, О. Ф. Товстоног,. // Науковий часопис НПУ імені М.П, Драгоманова. Київ. – 2021. – С. 101–104.
44. Радченко Я. Безбар'єрність: що це і навіщо вона потрібна Україні [Електронний ресурс] / Яна Радченко // xplainer. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://explainer.ua/bezbar-yernist-shho-tse-i-navishho-vona-potribna-ukrayini/>.
45. Резнікова О.О. Стратегічний аналіз безпекового середовища України. 2022. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/news/statti/stratehichnyu-analiz-bezpekovooho-seredovyshcha-ukrayiny>.
46. Резнікова, О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія. Київ: НІСД. 2022. 456 с.
47. Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України: аналітична доповідь / Тищенко Ю. А, Зубченко С. О., Каплан Ю. Б. – Київ : НІСД, 2020. С. – 24.
48. Стратегія створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року [Електр. ресурс] – Режим доступу до:

https://olexrada.gov.ua/doc/other/strategy_bzp_2030.pdf (дата звернення 10.08.2023).

49. Структура професійної підготовленості тренера як керівної ланки в системі підготовки спортсменів з інвалідністю. Режим доступу до ресурсу: <https://sportsscience.ldufk.edu.ua/index.php/msnu/article/view/1046/1016> (дата звернення 24.11.2022).

50. Тітко Е. В. Національна та міжнародна безпека в контексті захисту прав людини в умовах сьогодення. Філософські та методологічні проблеми права. 2016. №2. 126-138 с.

51. Томащук О. Підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання до роботи в центрах інваспорту як педагогічна проблема [Електр. ресурс] / Режим доступу до ресурсу: http://www.vmurol.com.ua/upload/Naukovo_doslidna%20robota/Elektronni_vidannya/Act_problemi/2009/41.pdf. (дата звернення: 27.11.2022).

52. Указ Президента України №533/2020 Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні [Електр. ресурс] – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/5332020-35809> (дата звернення 20.07.2023).

53. Хіменес Х. Адаптивний спорт у системі цінностей сучасного українського суспільства / О. Р. Задорожна, Х. Р. Хіменес. // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – 2018. – №9. – С. 90–93.

54. Холостова Е. И. Социальная реабилитация: Учебное пособие. / Холостова Е. И., Дементьева Н. Ф. /– М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К 0», 2002. – 340 с.

55. Чому в Україні такий успішний паралімпійський спорт [Електр. ресурс] / 112.ua. – Режим доступу до ресурсу: <https://ua.112.ua/mnenie/chomu-v-ukraini-takui-uspishnyi-paralimpiiskyi-sport-357306.html> (дата звернення 18.11.2022).

56. Чудная Р. Теорія адаптивного фізичного виховання / Чудная Р. В. – К.: Наук. думка, 2003. – 270 с.

57. Юринець В. Методологія наукових досліджень : навч. посібник / Юринець В. Є. – Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 178 с.
58. Barrier-free facilities added to venues for Beijing Winter Paralympics. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202203/1253651.shtml> (дата звернення: 22.11.2022).
59. Burkett B. Coaching athletes with a disability / Denison J., Potrac P., Gilbert W. // *Routledge Handbook of Sports Coaching*. Routledge / London, United Kingdom: 2013. pp. 196–209.
60. Career development of adapted sports coaches: systematic review of qualitative evidence literature / P. Pires, A. Ramalho, A. Antúnez. // *International Journal of Environmental Research and Public Health*. – №18. – 2021.
61. Cushion C. Coach education and continuing professional development: Experience and learning to coach / Armour K., Jones R., Cushion C. // *Quest*. pp. 215–230. – 2003.
62. Diversity and Inclusion in Canada. The Current State. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ca/Documents/human-capital/ca-en-humancapital-diversity-and-Inclusion-in-canada.pdf> (дата звернення: 24.11.2022).
63. Douglas S. Career development and learning pathways of Paralympic coaches with a disability/ Falcão W., Bloom G., Douglas S. // *Adapt. Phys. Act. Q*. pp. 93–110. – 2018.
64. Employment Equity Act URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/E-5.401/index.html> (дата звернення: 27.11.2022).
65. MacDonald J. Understanding sources of knowledge for coaches of athletes with intellectual disabilities / Beck K., Erickson K., Cotê J., MacDonald J. // *J. Appl. Res. Intellect. Disabil.* 242–249. – 2014.
66. Nationaler Aktionsplan 2.0 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bmas.de/DE/Soziales/Teilhabe-und-Inklusion/Nationaler-Aktionsplan/nationaler-aktionsplan-2->

0.html#:~:text=Juni%202016%20die%20zweite%20Auflage,auf%20der%20Bunde
sebene%20weiter%20voran (дата звернення: 07.12.2023).

67. Social Policy in Denmark / By The Ministry of Social Affairs and the Interior
of Denmark. URL: <http://www.oim.dk/media/14947/social-policy-in-denmark.pdf>
(дата звернення 22.11.2022).

68. Wareham Y., Coaching athletes with disability: Preconceptions and reality /
Burkett B., Innes P., Lovell G.P., Wareham Y. // Sport Soc. 1185–1202. – 2017.

ДОДАТКИ

Шановний респонденте!

Національний університет фізичного виховання і спорту України, кафедра професійного, неолімпійського та адаптивного спорту проводить дослідження з метою аналізу тренерської діяльності в адаптивному спорті з урахуванням засад безбар'єрності осіб з інвалідністю.

За результатами проведеного дослідження будить розроблений модуль із забезпечення безбар'єрності осіб з інвалідністю для здобувачів освіти зі спеціальності 017 «Фізична культура і спорт».

Анкета експертного опитування

1.Яке Ваше ставлення до осіб з інвалідністю?

- не відмежовую здорових людей та осіб з інвалідністю;
- позитивно, адже в них є багато перепон у житті, і я хочу їм допомогти;
- негативно.

2.Основними бар'єрами для осіб з інвалідністю є:

- фізична;
- інформаційна;
- цифрова;
- суспільна та громадянська;
- освітня;
- економічна;
- всі зазначені варіанти.

3.Як правильно звертатись до особи з інвалідністю?

- людина з особливими потребами; інвалід;
- людина з обмеженими можливостями; людина з інвалідністю;

4.Чи має тренер бути універсальним для всіх груп населення?

- так, тренер має бути обізнаним в роботі з особами з інвалідністю та знати всі нюанси тренувального процесу.
- ні, тренер має бути вузькоспеціалізованим фахівцем, тому краще відокремлювати тренерів задля ефективнішої роботи.

5.Який головний принцип безбар'єрної мови?

- використовувати метафору; спочатку говорити про людину;
- пожаліти людину; не говорити першим.

6.На вашу думку, створення безбар'єрного середовища у спорті вплине на:

- покращення спортивних результатів в адаптивному спорті;
- підвищення зацікавленості осіб з інвалідністю у занятті спортом або фізичною культурою;
- покращення психоемоційного стану тих, хто займається адаптивним спортом;
- розвиток спорту загалом;
- все вище перераховане.

7.Виберіть у порядку спадання, які питання для Вас були б актуальні в освітньому модулі по забезпеченню безбар'єрності.

- безбар'єрність, основні напрями;
- з якими проблемами зіштовхуються особи з інвалідністю у спорті;
- які шляхи вирішення бар'єрів;
- яким чином тренер може забезпечити безбар'єрний простір;
- перспективи створення безбар'єрного середовища в Україні.

8.Виберіть у порядку спадання, найважливіші пункти у рамках Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, що повинні здійснюватися нашою державою.

- прийняти законодавчі, адміністративні та інші заходи, щодо прав людей з інвалідністю, для того, щоб ліквідувати дискримінації;
- забезпечити повагу державному, приватному сектору та окремим особам до прав людей з інвалідністю;
- проводити дослідження і розробку доступних послуг, технологій і товарів для осіб з інвалідністю та заохочувати інших до проведення таких досліджень;
- забезпечити доступ до інформації, щодо допоміжних технологій для осіб з інвалідністю;
- сприяти професійній підготовці, щодо питаннях прав з Конвенції для фахівців та співробітників, які працюють з осіб із інвалідністю;
- консультація осіб з інвалідністю та їхня участь в розробці й здійсненні законодавчих і політичних у процесах та ухвалення рішень, що будуть зачіпають їхні інтереси.

Дякую за Ваші відповіді